ئایا سزادانی تاوانکارانی پیاو بە لە سێدارەدانیان نامر□قانەیەو دەبێ نەمێنێ یان سزادانیان بە خەساندن لە ڕێی دەرمانەوە؟.. حەسەن ڕازانی

من پێم وایە ئەگەر تاوانبار لە هەر بواریکدا تاوان ئەنجامبدات دەبێ سزا بدرێت. جا ئەو پیاوانەی کە دەستدرێژی سێکسی دەکەنە سەر ژنان و کچان و تاوانی گەورە لە دژی ژنان ئەنجام دەدەن، ئەوانیش دەچنە ناو ئەو چوارچێوەیەو تاوانبارن و دەبێ سزای خۆیان وەربگرن!.لێرەدا بۆچوونەکەی من لەسەر بەریتانیایە کە سزای لە سێدارەدانی لە سال□ی ١٩٩٨ و□ ه□ل□و□شاندۆتەوە بە هۆی کاریگەریی یاسای مافی م□□ق ل□و وەڵاتەدا، هەروەها بەریتانیا ئەندامە لە ئەنجومەنی پاراستنی مافی م□□ق ل□ ئەوروپادا، بەڵام ئەوەتە ئێستا حکومەتی بەریتانیا دەیەوێت سزایەکی تر بچەسدپێنێت و بە یاسایی بکات کە ئەویش سزای خەساندنە لە ڕێی دەرمانەوە.

ئەو سزایە، بە بڕوای من، هەم توندوتیژ ترەو هەمیش زیاتر دژی مافی مڕۆڤە بە بەراورد بە سزای لە سێدارەدان. من پیم وایە سزای خەساندن، جا بە هەر ڕیبازیک بێت، ترسناکترو نامڕۆڤانەترە لە سزای لە سێدارەدان، چونکە ئەو پیاوەی کە دەیخەسێنن نامرێ و لە ژیاندا دەمێنێ و لە نێو کۆمەڵگادا دێت و دەچێت بەڵام وەک گاجووتێکی خەساو وایەو هیچ هەڵپەو ئارەزوویەکی بۆ سێکس و خۆشەویستی نامێنێت و بە هیچ شێوەیکیش تەنانەت بیریش لە سێکس و خۆشەویستی ناکاتەوە.

بەڵام گرفتە گەورەکە ئا لێرەدایە کە مێشکی ئەو پیاوە خەساوە کار دەکاو بە ئاگا دەبێت و دەزانێت چیان لێکردووەو دەزانێت جیاوازی ئەو لە گەڵ پیاوانی تر چیە لە بواری سێکس و خۆشەویستیدا! ئەو پیاوە خەساوە نەمردووەو ماوە، بەڵام هەر ڕۆژێک بۆ ئەو مردنیکەو هەموو ڕۆژو ساتێک خۆزگە دەخوازێت کە ئەگەر هەڵیانواسیبایەو لە ژیاندا نەمابایە زۆر باشتر دەبوو لەو ژیانەی ئێستای. کەسی سزادراو بە ریگەی هەڵواسین و لە سێدارەدان یەک جارەو چەند خولەکێکەو دەڕواو کۆتایی دێت، بەڵام سزادان بە ڕێبازی خەساندن هەموو ڕۆژو ساتێک مردنیکە. ئەم بارودۆخەش بە لای کەسی خەساوەوە،

بە بڕوای من، چەندین کێشەی تر بەدواخۆیدا دەهێنێت و بەی هەیە جۆری تاوانەکان شێوەیەکی تر بەخۆوە بگرن و بە ڕێگایەکی تر ئەنجام بدرێن. من پیم وایە بەی هەیە بە شێوەی کاتیی و بە ماوەیەک تاوان لەو بوارەدا کەم ببێتەوە بەڵام زۆری پێناچێت تاوانەکان شێوەو جۆریان دەگۆڕێت و بەی هەیە ترسناکتر و گەورەتریش ئەنجامبدرێن! من پیم وایە، وەک چۆن سزای لە سێدارەدان لە بەریتانیاو چەندین وڵاتی تریش نیەو هەڵوەشاوەتەوە، دەبێ هەر ئاهواش سزای خەساندنیش نەخرێتە دەستوورەوەو دەبێ دژایەتیشی بکرێت و لە جیاتی خەساندن دەبێ بیر لە جۆرەکی تری سزادان بکرێتەوە!

جا ئەو بابەتەی کە نووسینەکەی ئێمەی دەربارەیە ئەوەیە کە بە پێی هەواڵێک کە لە لایەن ڕاجیش سیاڵ بەرپرس و سەرنووسەری بەشی هەواڵەکانی ناوخۆ لە گاردیانی بەریتانیادا لە ٢٢ی ئایاری ٢٠٢٥دا بڵاوکراوەتەوە ئەوەیە کە:” لەو ڕۆژانەی ڕابردوودا بەرپرسێکی باڵای نەو دەزگای یاسایی و دادی بەریتانیا بە ناوی شابانە مەحمود باسی لە سزادانی خەساندن کردووە بە ئەو پیاوانەی کە تاوانی گەورەی سێکسیی و دەستدرێژیی گەورەی سێکسیی لە دژی ژنان و کچان ئەنجام دەدەن! هەروەها شابانە نیازیشی هەیە کە سزای خەساندن بە ڕێگای کیمیاوی، واتە داودەرمان، بخاتە بواری جیبەجێکردنەوە وەک تاقی کردنەوە لە ئینگلتەراو وێلز!”
“پێشبینی دەکرێت کە وەزیری دادی بەریتانیا پشتگیری لە ڕیفۆرم و چاکسازیی سزادانەدا بکات لە ئینگلتەراو وێلز کە بەشێکی بریتی دەبێ لە بەکارهێنانی داودەرمان کە دەبێتە هۆی سەرکوت و بێدەنگ کردنی ئارەزووی سێکسی! (واتە بریتی دەبی لە پێدانی جۆرێک لە حەب و دەرمان بە کەسی تاوانبار کە دەبێتە هۆی خەساندنی ئەو کەسە!”
(سەرچاوە: گاردیان)

بە پێی سەرچاوە فەرمیەکانی دەوڵەتی شانشینی بەریتانیا شابانە مەحمود، ئەفسەرو بەرپرسی هەرە باڵای تاج، قسە لەسەر سەرکوت و بێدەنگ کردنی ئارەزووی سێکس دەکا بە ڕێگەی داوودەرمانی کیمیاوی لە دژی ئەو کەسانەی کە تاوانی گەورەو قورس لە بواری سێکسدا لە بەرامبەر ژنان و کچاندا ئەنجام دەدەن و هەروەها دەست درێژی سێکسی دەکەنە سەر ژنان و کچان!” (سەرچاوە: گاردیان)

“بەشی تایبەت بەو کارە لە وەزارەتی دادی بەریتانیا نیازی هەیە کە بەرنامەکەی فراوانتر بکاتو وەکو پاکیجێکیش لە ٢٠ بیست هەرێمدا تاقی بکاتەوە لە سەر زیندانیانی زیندانەکانی ئینگلتەراو وێلز و ئازاد کردنی هەزاران لەو زیندانیانە کە بە تاوانی سێکس و

دەستدرێژی سێکسیی زیندانی کراون. ئەمەش وا دەکا کە ئەو فشارو قەرەباڵغییەی کە لەسەر زیندانەکان هەیە کەم ببێتەوەو نەمێنێت! هەروەها ئازادکردن و دانانی تاگ ،واتە ئامڕازی ئەلەکتڕۆنی بە چاودێری کردنی تاوانباران، لەسەر پیاوکوژان و ئەوانەی کە دەستدرێژی سێکسی ئەنجام دەدەن دوای ئەوەی کە نیوەی سزاکەیان لە زینداندا تەواو کردووە.”(سەرچاوە: گاردیان)

“شابانە، قسە لەسەر پێداچوونەوەیەکی وردی سەربەخۆیانەو بێلایانانە دەکات لە سەر ئەنجامەکانی ئەو کارە. هەروەها شابانە داوا لە دەسەڵات دەکات کە بنکەیەک دابمەزرێنێت کە لە سەر بەڵگە دامەزرابێ بە ئەو داوو دەرمانە کیمیاویانەی کە ئارەزووی سێکس کەم دەکەنەوەو سەرکوتی دەکەن یان دەبنە هەی ئەوەی کە کەسی دەستدرێژیکار بیرکردنەوەی سێکس کردنی نەمێنێت. جێگەی باسە ئەو پێشنیارە کە بە دەوڵەت و لایەنی دەسەڵات کراوە لە نێو ٤٨ پێشنیاری تردایەکە دەڤید گاوک خستوونیەتە ڕوو بە ئەو مەبەستە! پێشبینی دەکرێت کە شابانە ڕۆژی پێنج شەمەی داهاتوو وتەیەک لە ناو ئەنجومەنی لۆردەکاندا پێشکەش بکات بە ئەوەی ئەو ڕێو شوێنانە دیاری بکات کە ئەو پێی باشن لە چوارچێوەی چاکسازیی دادپەروەریی تاوانکاریدا!
سەرچاوەکانی سەر بە دەسەڵات و حکومەت ڕایان گەیاند پێشبینی دەکرێت کە شابانە ڕەزامەندی لە سەر ڕێو شوێنە سەرکیەکانی پێداچوونەوەکە دەربڕێت، کە لە نێویاندا بریتیە لە مەرجی پێدانی تاگ بە زیندانیەکە، واتە پێدانی ئامڕازی ئەلەکتڕۆنیی چاودێریکردن بدرێ بە تاوانبارەکە ئینجا ئازاد کردنی ئەو زیندانیانەیە کە ڕەفتاریان باشە دوای ئەوەی کە سێ یەکی ماوەی سزاکەیان لە زینداندا تەواو کردووە!” (سەرچاوە: گاردیان)

هەر وەها شابانە ڕەزامەندی لە سەر ئەوەش دەربڕیوە ئەو زیندانیانەی کە تاوانی گەورەو دەستدرێژیی قورسی سێکسیان ئەنجامداوەو نیوەی سزاکەشیان لە زینداندا تەواو کردووە با ئازاد بکرێن و نیوەکەی تری سزاکەیان با بە خزمەتکرن لە لەنێو کۆمیونیتی دا تەواو بکەن!
یەکێک لە پێشنیارەکانی دەڤید گاوک وەلانراوەو گوێی پێنەدراوە کە ئەویش بریتیە لە :” پێویست دەکا کە پیسترین و ترسناکترین لە تاوانباران ڕێگایان پێبدرێت کە زووتر داواکاری پێشکەش بکەن بە ئەوەی بە مەرج ئازاد بکرێن هەر کاتێک کە متمانەیان لە لایەن کەسانێک و سەرچاوەکانی نزیک لە وەزیری داد بەدەست هێنا!
ڕاپۆرتەکە وەزیرەکان هان دەدا بە ئەوەی بناخەیەکی دامەزراو لەسەر

بڕگە دامەزرێنن دەربارەی بەکارھێنانی ڕێگای سەرکوتی کیمیاوی بۆ ئەو کەسانەی کە تـــاوانی سێکســی ئەنجـــام دەدەن و ھەروەھـــا لەو ئەنجامانەش ورد ببنەوە کە لە ئەنجامی پڕۆگرامی هاوشێوەدا بەدەست هاتوون لە وڵاتانی وەک ئەڵمانیاو دانیمارک و پۆڵەندا!

لەو ڕاپۆرتەدا ھـــاتووە کە:” دەتـــوانرێت ورووژانـــی سێکســـیی و سەرقاڵبوون بە سێکسەوە کەم بکرێتەوە لە ڕێگەی پێدانی داودەرمانی کیمیاویەوە کە ئارەزووی سێکسیی سەرکوت دەکەن و کەمی دەکەنەوە . ئەو داودەرمانانە دەتوانرێت بدرێن بەو کەسانەی کە دەستدرێژی و تاوانی سێکس ئەنجام دەدەن”

ھەروەھا ڕاپۆرتەکە ئاماژە بەوە دەکات:” ئەو بەرنامەو پڕۆگرامەی کەساڵی ٢٠٢٢ لە سەر زیندانیەکانی زیندانەکانی خوارووی ڕۆژئاوای ئینگلتەرا تـــاقیکرایەوە کە بریتیبـــوو لەوەی داودەرمـــانی کەم کردنەوەی ئارەزووی سێکسیان دەدا بە زیندانیەکان، ساڵی داھاتوو ئەو بەرنامەو پڕۆگرامە تەواو دەبێ و داوا دەکرێت کە بەردەوامی پێبدرێت و بودجەشی بۆ تەرخان بکرێت.”

ھەروەھا سەرچاوەیەکی نزیک لە شابانە گوتی:” حکومەت پلانی ھەیە کە ئەو بەرنـــامەیە فراوانتـــر بکـــات بە جۆریـــک کە ببێتە قۆنـــاغێک و سەرەتایەک بۆ ئەوەی لێرەوە بەسەر تەواوی وڵاتدا جێبەجێ بکرێت”

ئەو بەرنـــامەو پڕۆگـــرامە لە ڕێگەی دوو جۆر دەرمـــانەوە جێبەجێ دەکرێت:

یەکەم: دەرمـــانی SSRIs کە بـــریتیە لە کـــورتکراوەی Selective serotonin Re-uptake Inhibitors کە ئەو دەرمـــانە بیرکـــردنەوەو ئارەزووی زۆری سێکس کەم دەکاتەوەو سەرکوتی دەکات. دەرمانی دژە ئەندرۆجین Anti - androgensدەبێتە ھۆی کەم کردنەوەی بەرھەم ھینانی ھۆرمۆنـــی تێستۆســـتێڕۆن کە ھۆرمۆنێکی نێرینەییەو پەیوەستـــە بە ئارەزووی سێکسەوە.

ئەو جۆرە دەرمانانە شانبەشانی کارە دەروونیەکانی تر کە ھەندێک تاوانی سێکس دەکەنە ئامانج لە بارەی شتی تریشەوە کاری خۆیان دەکەن بۆ نموونە ئارەزووی ھێز بەدەستەوە گرتن و زاڵبوون بەسەر دەورو بەردا.

دیسان سەرچاوەیەک لە حکومەتەوە گوتی:”شابانە پێی وایە و قسە لەسەر ئەوە دەکا کە دەبێ خەساندن و نەھێشتنی ئارەزووی سێکس بە زۆرە ملێیی بێت نەک ئارەزوومەندانە لە بەرامبەر ئەو کەسانەی کە تاوان

و دەستدرێژی گەورەی سێکس ئەنجام دەدەن!”

ڕێژەی تاوان و دەستدرێژی سێکسی لە نێو تەمەنی گەورەساڵاندا لە کۆتایی مانگی ئازاری ٢٠٢٥ دا گەیشتۆتە ٢٠٪ کە ئەوانە یەکسەر دەستبەجێ سزا دراون. ڕاپۆرتەکە ئاماژەی بەوەداوە کە بەشداری ئەو تاوانبارانە لەو بەرنامەو پڕۆگرامانەدا لە ئینگلتەراو وەیلز بە خۆبەخشانەو ئارەزوومەندانە دەبێ!

لە نێو ئەو ڕاسپاردەو پێشنیارانەدا کە دەڤید گاوک، وەزیری پێشووی داد لە حکومەتی پارێزگاراندا، دەڵێ پێویستە حکومەت بیان کات بریتین لە:
یەکەم: دەنیابوون لەوەی کە دەبێ سزا ی دەستبەسەرکردن تەنها لە بارودۆخێکی تایبەت و جیاوازو ناوازەدا کەمتر بێت لە ١٢ مانگ نەک لە هەموو بارودۆخێکدا.
دووەم: درێژکردنەوەی ماوەی سزای هەڵپەسێرراو بۆ ماوی سێ ساڵ و هاندانی ڕێبازی دواخستنی سزا بۆ ئەوانەی کە تاوانەکانیان سووکن.
سێیەم: زیاتر ئاوەڵاکردنی دەستی دادگا بۆ بەکارهێنانی جۆرەها سزا بۆ نموونە قەدەغەکردنی سەفەرو هات و چۆ لە تاوانبار، قەدەغەکردنی لێخوڕینی ماشێن وئۆتۆمۆبێل، هەروەها نەهێڵەن بەشداری بکەن لە تیپی وەرزشیی بۆ نموونە تۆپتە پێن.
چوارەم: ڕێگا بە ئەفسەرانی چاودێرەی لە تاوانباران بدرێت تاکو بتوانن ئاستی چاودێریکردن ڕێکبخەن بە پێی ئاستی مەترسی تاوانبارەکان و گوێڕایەڵیی تاوانباران بۆ فەرمان و ئەرکەکانیان! فراونکردنی دادگاکانی تایبەت بە تاوانەکانی ناوخۆی خێزان تاکو بتوانن باشتر هاوکاری قوربانیانی ناوخۆی خێزان بکەن.
پێنجەم: فراوانکردن و درێژکردنەوەی کاری تاگکردنی دەستدڕێژیکاران و تاوانکاران لە دژی ژنان و کچان.

شەشەم:ڕاهێنانی زیاتر بە دەسەڵاتی دادوەری و ستافەکەی تاکو زیاتر بتوانن و شارەزابن لە یارمەتیدانی ژنان و کچانێک کە توندوتیژی و تاوانیان دەهەق کراوە.
حەوتەم:گوێڕینی مەبەستی یاسایی لە سزادان. بۆ نموونە دەبێ دادوەرو دادگا چاویان لەوە بێ کە هاوکاری قوربانیەکە بکەن بە قەدەر ئەوەی بیر لە جۆری سزاو ماوەی سزای تاوانبار بکەنەوە.

هەروەها دەڤید گاوک داوا لە حکومەت دەکات کە بودجەو هاوکاری زیاد بکرێت بۆ بەشی خزمەتگوزاری چاودێریی و دەڵێ دەبێ ئامڕازەکانی چاودێریکردن، واتا تاگ، بۆ دەستبەسەرکراوو زیندانیکراوەکان زیاد

بکرێن و فراوانتر بکرێن. ئەو پێی وایە ئەگەر بێت و لەو بارەوە حکومەت سستی بنوێنێت ئەوا ڕووبەڕووی پەرچەکرداری ڕای گشتی دەبێتەوە. ئەو دەڵێ:" ئەگەر بەشی چاودێریکردن هاوکاری نەکرێت ئەوا مەترسیەکەی لەوەدا دەبێ کە ئەمە هیچ بەرەو پێشچوونێک بەدەست ناهێنین لە بواری چاکسازی و گۆڕانەوەی تاوانباران بۆ نێو کۆمەڵگا!

لەو بارەوە سەرۆکی پۆلیسی بەشی نیشتیمانیش هەمان داواکاریەکەی دەیقید گاوکی بۆ زیادکردنی هاوکاری و بودجەی بەشی خزمەتگوزاریی چاودێریکردن دووبارە کردەوە.

ساشا هاشەت، سەرۆکی بەشی پۆلیسی نیشتیمانی بە دادپەروەری تاوانکاریی، دەڵێت:" دەرچوونی تاوانباران لە زیندان نابێ بەو مانایە بێت کە لە ژێر کۆنتڕۆڵی پۆلیس دا نەمێنن. ئەگەر ئەمە بمانەوێت کە ژمارەی زیندانیان لە زیندانەکاندا کەم بکەینەوە دەبێت دڵنیا بین لەیان کە لە دەرەوەی زیندان و نێو کۆمەڵگادا نەتوانن تاوان ئەنجام بدەن و کۆمەڵگا لێیان پارێزراوبێت!"
" دەبێ هاوکاری و زیاد کردنی بوجە بۆ ئەو مەبەستە لە پێداچوونەی خەرجیەکانی داهاتوودا دەربکەوێت و هەروەها لە وەبەرهەم هێنانیشدا لە بواری زیاد کردنی ئامڕازەکانی چاودێری واتە تاگ و وەبەرهەم هێنان لە بواری خزمەتگوزاری چاودێریکردندا."
لەو بارەوە گرووپی چاکسازی هاوارد پشگیری لەو ڕاسپاردەو پێشنیارانەکرد.
ئەندریە کومبەر، بەڕێوەبەری جێبەجێکار، گوتی:" ئێستا تۆپەکە لە مەیدانی حکومەتدایە. چارەسەرکردنی قەیرانی توانای زیندانەکان پێویستی بە بە دەستەوەردانی گەورە هەیە، ئەمەش کاتێک دەردەکەوێت کە دەربکەوێت کە ئەو بەرنامەیە ئەنجامی باشی بەدەست هێناوەو تاوان و تاوانکاریی لە نێو کۆمەڵگادا بنەبڕکردووە.
لەوبارەوە پارتی پارێزگاران ئەو پێداچوونەوەی دەیقید گاوکیان بەدڵنیەو ئیدانەیان کردووە. ئەوەتە ڕۆبەرت جێنریک، وەزیری داد لە حکومەتی سێبەردا گوتی:" بە هەڵوەشاندنەوەی سزای کورت بۆ زیندانیان کە تاوانەکانیان سوکە بە نموونە هەندێک تاوانی وەک دزی و دەستدرێژی و بەسەرداوان و هەڵکوتانەسەر خەڵک و ماڵان بە مەبەستی دزی دەچنە خانەیەک کە بە تاوان دانانرین و ئەنجامدەرانیش دەچنە خانەی بێتاوانانەوە. ئەمەش وەک دیارییەک وایە کە پێشکەشی تاوانباران دەکرێت کە تاوان ئەنجام دەدەن و وا نیشاندەدەن کە بە نەزانی کردوویانە"

تێبینی: خەساندن بە ڕێگای داوودەرمانی کیمیاوی چۆن دەبێ؟

ئەو جۆرە خەساندنە بریتییە لە پێدانی جۆرێک لە دەرمان بە مەبەستی کەم کردنەوە یا بە تەواوی نەهێشتنی ئارەزووی سێکس و تەنانەت هەندێک جاران بیرکردنەوەی سیکس لە ناو دەبات. ئەو کەسانەی ئەو دەرمانانەیان دەدرێتێ دەیانگەڕێننەوە بۆ سەردەمی مێرمنداڵییان لە ڕووی ئارەزووی سێکسەوە. هەڵسوکەوت و ئارەزووی سێکسی ئەو کەسانە دەوەستێنن! ئەو دەرمانە دەگونجێت جۆریک بێت لە SSRIs کە بریتییە لە کورتکراوەی: Selective Serotonin Reuptake Inhibitors کە کار دەکاتە سەر بیرکردنەوەی ئارەزووی سێس و هەروەها Anti-Androgens کە دەبنە هۆی کەمکردنەوەی هۆرمۆنی تێستۆستێرۆن کە هۆڕمۆنێکی نێرینەیە و پەیوەستە بە ئارەزووی سێکس. هەرچەندە دەتوانرێت کەسەکە بگەڕێنرێتەوە دۆخی پێش پێدانی دەرمانەکە بەڵام دەرمانەکە لایەنی خەراپەی تریشی هەیە بۆ نموونە کەسەکە تووشی خەمۆکی دەکا، تووشی بیرکردنەوەی خۆکووژی دەکات، تووشی ئارەقکردن و گەرمبوونی لەشی دەکات هەروەها چەندین کاریگەریی لاوەکی تەندرووستی تریشی بەدوادا دێت.

جێگەی باسە کە ئەو جۆرە دەرمانە لە هەندیک لە دەسەڵاتەکانی دادوەریدا بەکاردەهێنرێت وەک مەرج و پارێزبەندییەک بۆ ئازاد کردنی تاوانبارانی بەشی دەسترێژی سێکس بۆ سەر ژنان و کچان. هەروەها هەندێک دەزگای تەندرووستی بۆ چارەسەری هەندیک جۆری شێرپەنجەش بەکاری دەهێنن!

شابانە مەحمود کێیە؟

شابانە مەحمود ساڵی ١٩٨٠ لە دایک بووە، پارێزەرو سیاسەتمەدارێکی خەڵکی بەریتانیایە. سەر بە پارتی کرێکارانە(لەیبەر پارتی). ساڵی ٢٠٢٣ بۆ ٢٠٢٤ وەزیری دادی سیبەر بووە، لە ساڵی ٢٠٢٤ وە وەزیری دادو ڕاوێژکاری لۆردەکانە. ئەندامی پەڕلەمانەو نوینەری بیرمینگهام و لەیدوود لە نێو پەڕلەماندا لە ساڵی ٢١٠ وە. دەرچووی کۆلیجی یاسایە.

حەسەن ڕازانی

-___________________________

لە وەرگێڕانی ئەو بابەتەدا بۆ کوردی سوودم لەو سەرچاوانە وەرگرتووە

Shabana Mahmood considers chemical castration for serious sex offenders | Prisons and probation | The Guardian

https://www.google.com/search?q=Shabana+Mahmood&sourceid=chrom

e&ie=UTF-8
https://www.google.com/search?q=Shabana+Mahmood&sourceid=chrom
e&ie=UTF-8
https://youtu.be/LNeZ_Wu
Wikipedia

ترامپ و هەڵکشانی کۆنەپەرستیی جیهانی، گۆڕانکاری لە سیستەمی سیاسی بۆرژوازیدا.. موئەیەد ئەحمەد

دەستڕاگەیشتنی ترامپ بە دەسەڵات لە ئەمریکا بۆ دووەمین جار، لە ڕێگەی سەرکەوتنی لە هەڵبژاردنەکانی نەڤیمبەری (تشرینی دووەمی) (٢٠٢٤) و بەدەستهێنانی زۆرینەی کورسییەکانی ئەنجومەنی نوێنەران و ئەنجومەنی پیرانی ئەم وڵاتە لەلایەن پارتی کۆمارییەوە، وە جێبەجێکردنی چەندین سیاسەت و فەرمانی سەرۆکایەتیی پێشوەختە پلان بۆ داڕێژراو لە ماوەی کەمێک زیاتر لە دوو مانگ لە دەستبەکاربوونی پۆستی سەرۆکایەتی، کە لە (٢٠)ی ژانویەی (٢٠٢٥)ەوە دەستیپێکردووە، بووەتە هۆی لەرزانێکی سیاسی گەورە نەک تەنها لە ناوخۆی ئەمریکا، بەڵکو لە ئاستی جیهانیشدا، بەتایبەتی لەناو سیستەمی سیاسی بۆرژوازی جیهانیدا.

بۆیە دەکرێ بڵێین، لەگەڵ سەرهەڵدانی ترامپ، جیهانی سەرمایەداری پێیناوەتە ناو دەورەیەکی نوێ (حقبة جديدة) لە هەڵکشانی کۆنەپەرستی سیاسی نیوفاشیستی، پێشبڕکێیەکی توندی چەکداری و هێرشێکی توند و فرەڕەهەندی بۆرژوازی بۆ سەر بارودۆخی ژیان و کاری چینی کرێکار و چەوساوە و ئازادیخوازەکان و دەستکەوتەکانیان لە بواری خۆشگوزەرانی ئابووری و کۆمەڵایەتی و مافە سیاسی و مەدەنی و کولتوورییەکانیان و ئازادییەکانیان، لە ئەمریکا و لە زۆرێک لە وڵاتانی جیهاندا.

ئەم دەورانەکە کە تایبەتمەندی خۆی هەیە هەر لە چڕبوونەوە و

فراوانبوونی مەودای سیاسەتە سەرمایەدارییەکان، بەگوێرەی مۆدێلی ئابووری نیولیبراڵی، کە دژ بە چینی کرێکار و هەموو چەوساوەکانە، تا هەڵکشانی سیاسەتی ئابووری ناسیۆنالیستی بۆرژوازی، واتە گەشەگیریی ئابووری ناسیۆنالیستی، و تا توندوتیژبونەوەی قەیرانی سیستەمی سیاسی بۆرژوازی لەناو ئەمریکا و لە ئاستی جیهانیدا، و چڕبوونەوەی ململانێ جیۆپۆلەتیکی و جیۆئابووری و سەربازییەکان.
ئەوەی ڕوویداوە و ڕوودەدات، دەرئەنجامی ئەم سەرکەوتنە و هێزی فەتحکەری (القوة القاهرة) ترامپ و پارتەکەی و بزووتنەوەکەی بەتەنها، وەک هێزێکی سەربەخۆ و خۆلەخۆدا، نییە، بەڵکو خودی سەرکەوتنەکە و کەسایەتی ترامپ و بزووتنەوەکەی، خۆیان، بەرهەمی پرۆسەیەکی مێژوویی پێشتری زۆروەرین کە لەناو ئەمریکا و لە ئاستی جیهانیدا بەڕێوەدەچێت، ئەمەش تەنانەت پێش سەرهەڵدانی ترامپ لەناو پارتی کۆماریدا، چ جای سەرکەوتنی لە هەڵبژاردنی جاری یەکەم و دووەمدا.
بەبێ ترامپ لە ڕێکەوت و فاکتەریکی سوبژەکتیڤ لە چوارچێوەی ئەم پرۆسە مێژووییە بابەتییە زیاتر شتێکی تر نییە. ئەگەر ترامپ نەبوایە، ئەم پرۆسە ماددییە، کەسێکی دیکەی، کە تایبەتمەندییەکی کەمتر یان زیاتر لە ترامپ، کەمتر یان دڕندەتر لەو، یان بە لێهاتوویەکی زیاتر یان کەمتر لەو دەهێنایە ئاراوە و دەیخستە سەر شانەی کۆمەڵایەتی و سیاسی و فیکری کۆمەڵگە و سەر تەختی دەسەڵات.
ئەمەش بەو مانایەیە کە لە سەرووی هەموو شتێکەوە، ئەوەی جەوهەرییە تێگەیشتنە لەو تەوەرە بنەڕەتییەی پرۆسەی مێژوویی کە بووتە هۆی ئەم گۆڕانکارییە لە سیاسەتی ئەمریکا و ئەم گۆڕانکارییە لە ئاڕاستەی سیستەمی سیاسی بۆرژوازی جیهانی، کە بە دەرکەوتنی ترامپ بەرجەستە بووە تەوە.
بێگومان ئەمەش ڕۆڵی بەرچاوی ترامپ و بزووتنەوەکەی و (پارتی کۆماری) و ترامپیزم وەک فاکتەری خودی (ذاتي) نکۆڵی لێ ناکات، لەڕووی کاریگەری و کارلێککردنیان لەگەڵ ئەو پرۆسە مێژووییەی کە لە سەرەوە ئاماژەی پێکراوە. واتە لە ڕووی ئەو کاریگەرییەی کە هەیانبووە و دەیانبێت لەسەر ڕەوەندی خودی ئەم پرۆسەیە، نەک تەنها لەڕووی ڕۆڵی ئەوانەوە لە دروستکردنی ئەو فۆرمە تایبەتەی کە گوزارشت لە قۆناغی نوێ دەکات لەم پرۆسە مێژووییەدا، بەڵکو لەسەر خودی ڕەوەند و پرۆسەکەش. بەبێ شیکردنەوە و تێگەیشتن لە ڕۆڵی ترامپ وەک تاک، و ترامپیزم وەک ڕەوت و حزب و بزووتنەوەیەکی سیاسی و فیکری، لە بەهێزکردنی ئەو هەڵکشانە کۆنەپەرستییە جیهانییەی ئێستادا لەو بوارە جۆراوجۆرانەی باسم کردن، گرنگییەکی سەرەکی هەیە.

قەیرانی سەرمایەی ئەمریکی و سەرهەڵدانی ترامپیزم

ئەمڕۆ سەرمایەداریی ئیمپریالیستی ئەمریکی ئیتر ئەو پێگەیەی نییە کە دوای ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت لە سەرەتای نەوەدەکانی سەدەی ڕابردوودا بەدەستی هێنابوو، وەک تاکە زلهێزێک کە سەرکردایەتی جیهانی سەرمایەداری دەکرد. ئەمە لە کاتێکدایە کە لە ڕووی ئابووری و سەربازی و کاریگەری لەسەر سیستەمی سیاسی بۆرژوازی جیهانیدا هێشتا گەورەترین دەوڵەتی سەرمایەدارییە لە جیهاندا.

ئەم واقیعە نوێیە و ئەم دابەزینە ڕێژەییە لە پێگەی جیهانی ئەمریکادا، واتایەکی زۆر گرنگیان هەیە و پەرەسەندنێکی چۆنایەتی نمایش دەکەن لە مێژووی سەرمایەداری جیهانی و گەشەی ناکۆکییەکانییدا. ئەم گۆڕانکارییە لە پێگەی ئەمریکادا لەناکاو ڕووی نەداوە، بەڵکو بەرهەمی پرۆسەیەکی درێژخایەن بووە، کە زیاتر لە چوار دەیە درێژەی کێشاوە، لە پەرەسەندنی خودی سیستەمی سەرمایەداری، کە شەڕ و ڕووداوی گەورەشی تیا ڕوویداوە، لەوانە ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت، و پەیوەستبوونی ڕووسیا و وڵاتانی "بلۆکی ڕۆژهەڵات" بە خولگەی سەرمایەداریی ئیمپریالیزمی ڕۆژئاوا و دینامیزمی کەڵەکەبوون و جووڵەی سەرمایە لەسەر ئاستی جیهانی، بە سەرکردایەتی ئەمریکا.

بەم شێوەیە ئەم دۆخە نوێیە کە ئەمریکا لە ئێستادا بەخۆیەوە دەبینێت، لە چوارچێوەی جووڵەی سەرمایەی جیهانی و گەشەی جیاوازی (متباین)ی ئابووری سەرمایەداری لە وڵاتانی جیاجیای جیهان، و لە ڕەوەندی پەرەسەندنی خودی سیستەمی سەرمایەداری جیهانی و نێو پرۆسەی ئەم پەرەسەندنەی بە درێژایی دەیان ساڵ، سەریهەڵداوە. بە واتایەکی تر پێگەی ئێستای ئەمریکا خۆی بەرهەمی دەیان ساڵەی جیهانگیری و جووڵەی سەرمایە و کەڵەکەبوون و پەرەسەندنی سەرمایەداریی بازاڕی ئازادە لەسەر ئەم مەودا (النطاق) جیهانییە، و بە پشتیوانی سیاسەتە ئابوورییە نیولیبراڵییەکان کە دەوڵەتانی سەرمایەداری لەژێر سەرکردایەتی سەرمایەداریی ئیمپریالیستی ئەمریکیدا گرتویانەتەبەر.

بەرنامە و پلاتفۆرمی سیاسی و ئابووری بۆرژوا ئیمپریالیستی جیهانی لەو دەورەیەدا، سەرباری ئەوەی لە دەوری فراوانکردنی بازنەی تایبەتیکردن (خصخصة) لە بوارەکانی بەرهەمهێنان، خزمەتگوزاری، پەیوەندییەکان، گواستنەوە و … هتد دا دەسوڕایەوە، خەریکی لابردنی کۆنتڕۆڵ و ڕێگرییەکانی (قیود) دەوڵەتی بۆرژوازی و دامەزراوەکانی بووە لە بەردەم کەڵەکەکردنی سەرمایە، و کردنەوەی بازاڕ و سنوورەکان، و شکاندنی ڕێگرییەکانی بەردەم جووڵەی جیهانی سەرمایە بەگشتی و سەرمایەی دارایی بەتایبەتی، وەهەروەها لە پاڵ ئەمەشدا و

هاوکات، خەریکی ئەنجامدانی شەڕێکی چینایەتی توند و جیهانی بووە لە دژی چینی کرێکار و ڕێکخراوەکانی و خەباتی بەکۆمەڵەکانی، و بە پلانەوە خەریکی داماڵین و لێسەندنەوەی دەستکەوتەکانی بووە لە ماف و ئازادیەکانی و ئاستی باشبژێوی و بارودۆخی کارکردن و دەرفەتەکانی کاری، ئەمە سەرباری ئەوەی بورژوازی جیهانی هەتا ئیستاش بەردەوامە لە لێسندنەوەی ئەو خزمەتگوزارییانە پەروەردەیی و تەندروستی و کۆمەڵایەتییە گشتیانەی کە لە سەرەتای هەشتاکانی سەدەی ڕابردوودا چینی کرێکار لێی بەهرەمەند بوو.
لە نێو ئەم پڕۆسەیەدا وڵاتان و بلۆکە ئابوورییەکانی دیکە دەستیان کرد بە گەشەکردن و لە ڕووی ئابووری و سیاسی و سەربازییەوە جێگەیەی خۆیان کردەوە لەسەر شانۆی جیهانی. بلۆکی ئابووری و نێودەوڵەتی سەریان هەڵدا، وەک یەکێتی ئەوروپا و بریکس و بلۆکی ئابووری لە ڕۆژهەڵاتی ئاسیا. هەروەها ڕووسیا پێگەی خۆی وەک هێزێکی سەربازی بەهێز لە سیستەمی بۆرژوازی نێودەوڵەتیدا دووپاتکردەوە، و چین لە ڕووی ئابووری و سەربازی و سیاسییەوە بە خێرایی گەشەی کرد؛ بە ڕێژەیەکی بەرچاو گەشەی ئابووری، تا ئەو ڕادەیەی کە بوو بە دووەم زلهێزی دوای ئەمریکا لە جیهاندا، چ لە ڕووی ئابووری و چ لە ڕووی سەربازییەوە. لە ئەنجامدا سیستەمی جیهانی بوو بە فرە جەمسەری.
بەم شێوەیە ڕۆڵی ئەمریکا لەم ماوەیەدا، بە تایبەتی بە بەراورد لەگەڵ چین، دابەزی و لە چوارچێوەی پەرەسەندنی سەرمایەداریدا ڕووبەڕووی وڵاتانی دیکەی تازە پێگەیشتوو و جەمسەرە سەربازییەکان و بلۆکە ئابوورییەکان بووەوە. ستراتیژ و بەرنامە و سیاسەتی ترامپ و ترامپیزم، بە شێوەیەکی بنەڕەتی، وەڵامێکە بە ئەم پێگەیەی سەرمایەی ئەمریکی و سەرمایەداری ئیمپریالیستی ئەمریکی، لە نێو دینامیزم و توندوتیژبوونەوەی ناکۆکییەکانی سەرمایەداری جیهانی ئەمڕۆدا.
لێرەوە وەڵامدانەوەی ترامپ و ترامپیزم بە ئەم جێگەوڕیگەیەی سەرمایەداری ئەمریکی و دابەزینی ڕێژەیی لە پێگەی جیهانیدا، ناوکۆکەی سیاسەت و ئەجێندای ئەو پێکدەهێنێت، بەڵام ئەم ئەجێندایە، لە سەرووی هەموو شتێکەوە، ئەجێندایەکی سەرمایەدارییانە کە دژە کرێکارییانە لە ناوخۆی ئەمریکا و لەسەر ئاستی جیهانی، و ئەمەش ئەوەیە کە لە درێژەی ئەم بابەتەدا باسی دەکەین.
ترامپیزم وەک ڕەوت و باڵ و توێژێکی ئۆلیگارشی سەرمایەداری، و پەیوەندیی بە سەرمایەی کۆمەڵایەتی و چینی کرێکارەوە
پێش ئەوەی بچینە ناو وردەکاریی سیاسەتەکانی ترامپ بەرامبەر بە ئابووری سەرمایەداری لە ئەمریکا، و وەڵامدانەوەی بە کێشەکانی ئەم

سیستەمە، و ستراتیژی و سیاسەتەکانی لەئاستی سیستەمی سەرمایەداری جیهانیدا، گرنگە، پێش هەر شتیك، پەیوەندی ئەم باسە و ئەم تێزە بەرژوازییە ئیمپریالیستییە و ئەم ڕەوتە سیاسی و فیکرییە نیوفاشیستییە بە سەرمایەی کۆمەڵایەتی ئەمریکاوە، و لەوەش گرنگتر پەیوەندیی بە چینی کرێکار و خەباتی چینایەتی لەم وڵاتەدا، پێناسە بکەین.

ترامپ و بزووتنەوەکەی بە پێچەوانەی ئیدیعای “دیماگۆژی” و قسە “پۆپۆلیستی”یەکانیان سەبارەت بە بەرگریکردن لە بەرژەوەندی کرێکاران لە ئەمریکا و هەوڵەکانیان بۆ دابینکردنی هەلی کار بۆ مووچەی بەرز و دەرهێنانیان لە چنگی هەژاری و پەراوێزخستن، خودی ترامپ و بزووتنەوەکەی دوژمنانی سەرسەختی چینی کرێکارن، و دڕندەترین بەرگریکارانی سەرمایەی ئەمریکا و بەرژوازی گەورەی ئەم وڵاتەن. ئەمەش ئاشکرا دیارە لە سیاسەتەکانی ترامپ و پێکهاتەی حکومەتەکەی و ڕێکار و فەرمانە جۆراوجۆرەکانیدا کە بە دژی کرێکاران و گەنجان و ژنان و خوێندکاران و زۆربەی جەماوەرە.

ترامپ نوێنەرایەتی بزووتنەوەیەکی سیاسی و باڵێکی نیوفاشیست دەکات لەناو بەرژوازی ئیمپریالیستی ئەمریکی و ڕەوتە کۆمەڵایەتی و سیاسی و فیکرییەکانیدا. لە هەمان کاتدا، دوای ئەوەی هەندێک گۆڕانکاری بەسەردا هات، ڕاستەوخۆ و بە پلەی یەکەم نوێنەرایەتی بەرژەوەندییەکانی سەرمایەی ئەلیگارشی دەکات لە کەرتی دارایی، وزە، تەکنەلۆژیای بەرز و سەربازی و خانووبەرە، لە نیو سەرمایەی کۆمەڵایەتی ئەم وڵاتەدا. بەم مانایە نوێنەری ڕاستەوخۆی توێژێکی دیاریکراوی سەرمایەدارانە. ئەمە ڕوون و ئاشکرایە و ترامپ لە هیچ کەسێکی نەشاردۆتەوە، و لە هەموو سیاسەت و وتار و فەرمان و کردارەکانیدا ڕەنگدانەوەی هەیە، و لە ئیمتیازەکانیشدا کە بەم توێژە دەبەخشێت بە بەڕێوەبردنی وڵات لە بوارە جیاوازەکانی ئابووری و سیاسی و دیپلۆماسیدا، چ لە ناوخۆ و چ لە دەرەوەی ئەمریکا. ئێستا (١٣) ملیاردێر لە ئەرگانە جیاوازەکانی بەڕێوەبردن لەخۆدەگرێت و سامانی کۆی دەوڵەمەندترینیان لە (٤٦٠) ملیار دۆلار تێدەپەڕێنێت، کە لەنێویاندا (ئیلۆن ماسک) بەرجەستەیە.*

ترامپ و بزووتنەوەکەی ستراتیژی و سیاسەتێکیان گرتەبەر کە تەوەرەی سەرەکیی بەهێزکردنی ڕۆڵی ئابووری و سیاسی و سەربازی ئەمریکایە لەسەر ئاستی جیهانی، ئەمەش بە دروستکردنی هەلومەرجی ئیستغلالکردنی زیاتری چینی کرێکار و ژینگەیەکی وەبەرهێنانی سوودمەند بە سەرمایە لەناو ئەمریکادا، و پشتیوانیکردن لە پێشبڕکەی چەک و زیادکردنی وەبەرهێنانی سەرمایە لە کەرتی سەربازی و پیشەسازییەکانی جەنگ، و پەرەپێدانی “تەکنەلۆژیای سەربازی

بەرز"، و هەروەها بەکارهێنانی زیرەکی دەستکرد لە وەبەرهێنانی سەرمایە و پەرەپێدانی ئامێری جەنگی دەوڵەت بە زامنکردنی بالادەستی سەربازی ئەمریکا بەسەر ڕکابەرە جیهانییەکانیدا، بەتایبەتی چین.**

بە گەیشتن بەم ئامانجە سەرمایەدارییە ئیمپریالیستییانە، چ لە ئەمریکا و چ لەسەر ئاستی جیهانی، ترامپیزم و ئەم کوتلە بۆرژوازییەی کە ئێستا چارەنووسی کۆمەڵگایان کۆنترۆڵ کردووە، وەک ڕەوت و نەریتێکی سیاسی و فیکری بۆرژوا ناسیۆنالیستی و نیوفاشیست، بەرنامە و ستراتیژێکی سیاسی نیو-فاشیستیان گرتۆتە بەر. نەک هەر ئەوە، بەڵکو دەستیان کردووە بە کارکردن بۆ دامەزراندنی ڕژێمێکی سیاسی بۆرژوازی بە ئایدۆلۆژیایەکی فاشیستییەوە کە بە توندی دژایەتی کۆمۆنیزم و ئازادی و یەکسانی و ماف و ئازادییە مەدەنی و سیاسییەکانی تاکەکان دەکەن. هەروەها دژایەتی ژنان و ڕزگاربوونیان دەکەن و نوقمی پراکتیکی ڕەگەزپەرستی و جیاکاری لەسەر بنەمای ڕەنگی پێست و ڕەگەز و عەقیدە و نەتەوەن، و بەکورتی دژایەتی هەموو شتێک دەکەن کە پەیوەندییان بە ڕزگاری مرۆڤ و هەموو ئەو دەستکەوتانەی کە چینی کرێکار و ڕزگاریخوازان لەو بوارانەدا بەدەستیان هێناوە.

ئەم بەرنامەیە، و ئەم ستراتیژە نیو-فاشیستییە، ئامراز و سیاسەت و پلانی پراکتیکی ئەم باڵە سەرمایەدارییە بۆ ڕێکخستنەوەی ماڵی سەرمایەی کۆمەڵایەتی لە ئەمریکا و دەستبەرکردنی بەردەوامی بالادەستی ئەم سەرمایەیە بەسەر چارەنوس و توانایەکانی کۆمەڵگا و پەرەپێدانی بەرژەوەندییەکانی لەناو دڵی سەرمایەداری جیهانی قەیراناوی و ناکۆکییەکانیدا. وە وەڵامدانەوەی سیاسی و ئایدیۆلۆژییە بە کێشە و گرفتەکانی سەرمایەی ئەمریکی لە دونیای سەرمایەداریی ئێستادا کە بە پەرەسەندنی ناکۆکییەکان و توندوتیژبوونەوەی کێبەرکێ و پەرەسەندنی بەردەوامی ململانێ جیۆپۆلەتیکی و جیۆئابووری و جیۆستراتیژییەکان تایبەتمەندە.

بەڵام ئەم فۆرمە سیاسی و ئایدیۆلۆژییە لەسەر بناغەی زیاتر چەسپاندن و فراوانترکردنی بالادەستی پەیوەندیی سەرمایە و سیستەمی کاری بەکرێ (العمل المأجور) و خاوەندارێتی تایبەتی بۆرژوازی بە ئامرازەکانی بەرهەمهێنانی کۆمەڵایەتی، بنیات نراوە. ئەمەش ڕاستەوخۆ و بەتوندی دەبەستێتەوە بە بەها و چەمکە لیبراڵەکانی بۆرژوازی کە خاوەندارێتی تایبەتی بۆرژوازی لە بەرهەمهێنانی کۆمەڵایەتی پیرۆز ڕادەگرن. بەم مانایە ترامپیزم درێژەپێدەری لیبرالیزمی بۆرژوازی و تەنانەت (پارتی دیموکراتی) ئەمریکییە لە ڕووی بناغەی چینایەتی بۆرژوازی و بنەماکانی سیستەمی چەمکی

بەرژوازی لیبراڵی و ئایدۆلۆژیا و فەلسەفەی بنەڕەتییەوە. تەنیا بە ستراتیژی سیاسی و ئەو فۆرمە سیاسی و ئایدیۆلۆژییە تایبەتە - نیوفاشیزم- جیا دەکرێتەوە کە ترامپیزم بە وەڵامدانەوەی گێرەوکێشەکانی سەرمایەی کۆمەڵایەتی لەم سەردەمە مێژووییەدا گرتویەتە بەر.

ڕیزبەندی دوو باڵ و دوو ڕەوت و دوو حیزبی ناو ئەردوگای بەرژوازی، لە سەربنەمای جیاوازی یان لێکچوونەکانی نێوانیان بە شێوەیەکی فۆرماڵی، بەس نییە بۆ دیاریکردنی پەیوەندیی هیچ کامیان بە سەرمایەی کۆمەڵایەتییەوە، چونکە پێویستە توخمێکی دیکە، ئەویش جەمسەری چینایەتی دژبەرە، واتە چینی کرێکار، بخەینە ناو لێکۆڵینەوە و شیکردنەوە بۆ ئەوەی بە ڕوونی لەم پەیوەندییەیان تێبگەین.

وەڵامی ئەوپرسیارەی کە ترامپ و بزووتنەوەکەی چ پەیوەندییەکیان هەیە لەگەڵ سەرمایەی کۆمەڵایەتی لە ئەمریکادا؛ مەبەستم لەگەڵ بەرژەوەندییە گشتییەکانی بەرژوازی لە ئەمریکادا، دەتوانرێت لە دەستنیشانکردنی پەیوەندییەکانی ترامپیزم بە چینی کرێکارەوە ببینینەوە.

بۆیە وەڵامی ئەو پرسیارە لە وردەکاریی ژمارە و بەڵگەکاندا نییە سەبارەت بەوەی کە ترامپ و بزووتنەوەکەی تا چەند نوێنەرایەتی بەرژەوەندی تاک سەرمایەدارەکان دەکەن و ئەو توێژە جۆراوجۆر و بێشومارانەی سەرمایە کە سەرمایەی کۆمەڵایەتی- واتە سەرمایەی ئەمریکی- بەسەریدا دابەش بووە، هەرچەندە ئەمە زۆر گرنگە، بەڵکو بە پلەی یەکەم لە دەرکپێکردنی (معرفة) ئەو پەیوەندییەدایە کە ترامپ و بزووتنەوەکەی لەگەڵ جەمسەری دژبەر لەناو سەرمایەی کۆمەڵایەتیدا هەیەتی، کە سەرمایە ناتوانێت لێی جیاببێتەوە، واتە لەگەڵ کار و بەم پێیەش لەگەڵ چینی کرێکاردا. بە کورتی وەڵامی پرسیارەکە لە پەیوەندییە دژایەتییە کردارییەکەی بزووتنەوەی ترامپ دایە لە بەرامبەر چینی کرێکاردا وەک چینێکی کۆمەڵایەتی.

لەم چوارچێوەیەدا دەبینین کە سەرەڕای هەموو ئەو ئیدیعایانەی کە ترامپ و چالاکەوانانی بزووتنەوەکەی سەبارەت بە پشتیوانیان لە چینی کرێکار دەیکەن، و بە تایبەتیش بانگەشەکردنیان لە بەرگریکردنیان لە کۆمەڵەیەکی دیاریکراویان؛ "کرێکاری سپی پێست" و "کرێکارانی زیانلێکەوتوو" بەهۆی کاریگەرییە وێرانکەرەکانی جیهانگیریی، و حوکمڕانی بەرژوازی لیبراڵ و دامەزراوە لیبراڵە دەسەڵاتدارەکان لە ئەمریکا، و حوکمڕانی نوێنەری سەرەکی خۆیان، حزبی دیموکراتی ئەمریکی، سیاسەتە ئابوورییە سەرەکییەکانی ترامپ و ڕەوتەکەی و ستراتیژی سیاسی و فیکریی ناوەندییان بریتییە لە دژایەتیکردنی

چینی کرێکار لە هەموو بەرەکان و لە ئاستە جیاجیاکاندا کە ئەمانەن:
زەوتکردنی مافەکانی چینی کرێکار، ئیفلیجکردنی وزەی خەباتکارانەی ڕێکخراو و دەستەجەمعیان و توندوتیژکردنەوەی فشار لەسەر سەندیکاکان و فیدراسیۆنەکان و خەباتی ئەم چینە وەک مانگرتن و خۆپیشاندان و ناڕەزاییەتییەکانیان، کەمکردنەوەی باج لەسەر سەرمایەدارە گەورەکان، بەتایبەتی ئەوانەی نزیکن لە ترامپ، و هەر لەم ڕاستایەشدا نیمچە دەستبەرداربوون لە سیستەمی پشتیوانی کۆمەڵایەتی و بیمەی تەندروستی، و داخستنی وەزارەتی پەروەردە، و دەرکردنی کرێکاران و فەرمانبەران لە دایرەکانی حکومەتی فیدراڵی، و تەکدانی (شق) ڕیزی خەباتی چینایەتی کرێکاران لەسەر بنەمای ڕەنگ و ڕەگەز و جنس، و تیکەماندنی هەموو ئەو شوێنەوارانەی کە ماونەتەوە لە باشبژێوی ئابوری و کۆمەڵایەتی جەماوەری کرێکار، ئەمە سەرەڕای تایبەتکردنی هەرچی ماونەتەوە لە خزمەتگوزارییەکانی کەرتی گشتی. هاوکات لە گەڵ ئەمانەشدا فراوانترکردنی سەرکوتی دەوڵەت و ڕێوشوێنە پۆلیسییەکان و لابردنی میکانیزمە یاساییەکان کە سنوورداریان دەکەن، و ئەمەش بە ڕوونی دیارە لە کەی سیاسەت و شیوازە نیوفاشیستییەکانیاندا.
بەم پێیە ترامپیزم قەناعەکە لە توندوتیژکردنەوە و چڕکردنەوەی ئیستغلالکردنی چینی کرێکار و سەپاندنی پاشەکشەی زیاتر بەسەریدا، و زەوتکردنی ماف و ئازادی و دەستکەوتە مێژووییەکانی، بەمەش شکاندنەوەی بارگرانی قەیرانی سەرمایەداریی ئیمپریالیستی لە ئەمریکادا هەم بەسەر شانی چینی کرێکاری ئەمریکی و هەم جیهانیش.
“بەرنامەکەی ترامپ ئەو سیناریۆیە پەیڕەو دەکات کە لە پرۆژەی ناوزڕاوی (سیئ السمعة) (٢٠٢٥)دا هاتووە، کە لەلایەن دامەزراوەی (هیریتیج) داڕێژراوە، کە لە ساڵی (١٩٧٣) دامەزراوە، لە سەرەتای گڵۆبەڵایزەی سەرمایەداری و دژە شۆڕشی نیولیبراڵەدا. ئەم سیناریۆیە داوای هەڵوەشاندنەوەی هەرچی ماوەتەوە لە شێنەواری ڕێساکانی دەوڵەتی ڕێکخراوەیی (Regulatory State)؛ و بە تایبەتکردنی ئەوەی کە لە کایەی گشتیدا دەمێنێتەوە؛ بەڕێینی قەبەی خەرجییە کۆمەڵایەتییەکان، لەوانەش هەڵوەشەی کەمکردنەوە و بە تایبەتکردنی بیمەی (ضمان) کۆمەڵایەتی؛ کەمکردنەوەی باج لەسەر سەرمایە و دەوڵەمەندەکان، و فراوانکردنی دامودەزگای سەرکوت و چاودێری دەوڵەت، سەپاندنی هەموو ئەمانە بە تێپەڕاندنی ئەو چەند میکانیزمەی کە ماونەتەوە بە لەپرسینەوەی دیموکراسی.”***

ترامپ و هەرچی زیاتر نیولیبرالیزمی ئابووری، و ناکۆکییەکانی

گۆشەگیریی ئابووری نەتەوەیی

ترامپیزم، لە ڕوانگەی ئابوورییەوە، لە فراوانبوون و قووڵبوونەوەی زیاتری (تاچەریزم) و (ڕیگانیزم) شتێکی تر نییە، بەڵام لە سەردەمێکی جیاواز و فۆرمێکی وێرانکەرتردا؛ واتە ئەنجامدانی نیولیبرالیزمی ئابووری بە شێوەیەکی چەند هێندەتر لە لایەن و بوارە جۆراوجۆرەکاندا. ئەولەویەتی سەرەکی ترامپ هەرچی زیاتری ئەم سیاسەت و هێرشانەیە بۆ سەر کرێکاران و سەرجەم چەوساوەکان و زۆرینەی جەماوەر، و بەمپێیەش بۆ سەر کۆمەڵگا. ئەمە و ئامانجی گۆڕینی هەرچی زیاتری دەوڵەتە بۆ ئامرازێکی ئاشکرای چەوساندنەوەی چینایەتی لە خزمەت سەرمایە و سەرمایەداری و کەڵەکەبوونی سەرمایەدا، بەبێ هیچ پابەندبوونێک بە خۆشگوزەرانی چینی کرێکار و زۆربەی جەماوەرەوە.

دروشمی سەرەکی ترامپ کە بریتییە لە “جارێکی دیکە ئەمەریکا گەورە بکەینەوە” و بەڵێنەکانیشی بۆ دابینکردنی هەلی کار بۆ کرێکاران و پەرەپێدانی ئابووری ئەمەریکا لە ڕێگەی هاندانی بەرهەمهێنانی ناوخۆیی و گەڕانەوەی سەرمایەی ئەمریکی و فرەنەتەوەیی بۆ وەبەرهێنان لە ئەمریکادا، لە بناغەدا درێژکراوەی ئەو سیاسەتانەیە کە هەمیشە لەلایەن دوو پارتی دەسەڵاتدار لە ئەمریکا و هەروەها حزبەکانی دیکەی وڵاتانی جۆراوجۆری سەرمایەداری گیراونەتەبەر، لە ڕووی پێدانی ئیمتیازات و لێخۆشبوون لە باج و ئاسانکاری یاسایی بۆ سەرمایە و کۆمپانیا ئەمریکی و نێودەوڵەتییەکان بۆ وەبەرهێنان لە ناوخۆی ئەمریکا و ئەو وڵاتانەدا. بە هەر حال، گەیشتن بەم ئامانجە بە سەپاندنی باج لەسەر کاڵا هاوردەکراوەکان سیاسەتێکی پڕ لە ئاڵۆزی و ناکۆکییە و دەبێتە هۆی خراپتربوونی بارودۆخی ژیانی کرێکاران کە هەر ئێستا خۆی خراپە.

سیاسەتی گۆشەگیری ئابووری نەتەوەیی (الانعزالیة الاقتصادیة القومیة)، بە سەپاندنی باج لەسەر کاڵا هاوردەکراوەکان و ڕێگریکردن لە هاتوچۆی ئازادی سەرمایە و کاڵاکان، لە بنەڕەتدا سیاسەتێکی سەرمایەداریی قەیرانگرتووە و ناتوانێت وەڵامی ئەو کێشە و ناکۆکییە بنەڕەتییە بداتەوە کە لە خودی شێوازی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری و پرۆسەی کەڵەکەبوونی سەرمایە و کێشەکانی کەڵەکەبوونیدا هەیە. جێبەجێکردنی ئەم سیاسەتە ئابوورییە تەنیا ئەنجامەکەی ئەوە دەبێت کە بارگرانی قەیرانی سەرمایەداریی ئەمریکا بخاتە سەر شانی چینی کرێکار و نزمکردنەوەی ئاستی باشبژێویان لە ڕێگەی هەڵاوسان و گرانی تێچووی ژیانەوە.

گەڕانەوەی سەرمایەی “ئەمریکی” و هاندانی سەرمایەی “بیانی” بۆ وەبەرهێنان لە ناخۆی ئەمریکادا بەو ڕادەیە بەدەست دێت کە

بارودۆخی ئیستغلالکردنی کاری کرێکاران توندوتیژترە و حەقدەستەکانیان کەمترە و ئاستی خۆشبژێویان نزمتر بێت. بۆیە پەیوەندی نێوان سیاسەتە ئابورییەکانی ترامپ بە کرێکاران و زەحمەتکێشانەوە شتیک نییە جگە لە ئیستغلالکردن و چەوساندنەوەی زیاتری ئەم چینە لە بوارە جیاجیاکاندا، ئەمش وادەکات کە هەردەم ڕووبەڕووی ئیستغلالکردنی دڕندانە ببنەوە لەلایەن سەرمایەوە.

هاندانی ترامپیزم بۆ بیرۆکەی شۆڤێنیستی و ڕەگەزپەرستی، گرتنەبەری کۆنەپەرستی ئایینی مەسیحی، پراکتیزەکردنی شۆڤێنیزمی ئایینی لە دژی کۆچبەران و پەنابەران و دروستکردنی ناتەبایی لە نێوان توێژە جیاوازەکانی چینی کرێکاردا، هەموویان بەشێکن لەم ستراتیژە کۆنەپەرستانەیە دژی چینی کرێکار و خەڵکی زەحمەتکێش لە ئەمریکادا.

هەروەها، هاوپەیمانی ڕەوتی ترامپ و پاڵپشتیی سەرسەختی لە نیو-فاشیستەکان لە ئەوروپا، ئەمریکای باشوور، و باشووری ڕۆژهەڵاتی ئاسیا و باقی جیهان، بەشێکە لە ستراتیژە نیو-فاشیستیە بۆرژوازییەکەی بۆ دژی پرۆلیتاریا و کۆمۆنیزم. لەم چوارچێوەیەدا ڕەوتی ترامپ نەک هەر لە هەوڵی بڵاوکردنەوەی نیو-فاشیزمە لە سەرانسەری جیهاندا و هاوپەیمانی دەکات لەگەڵ پارت و ڕەوتەکانی و پشتیوانییان لێدەکات بە هەموو شێوەیەک، بەڵکو دژایەتی هەرچی ئەوەش دەکات کە ماوەتەوە لە شوێنەوارەکانی سازشی چینایەتی بورژوازی دەسەڵاتدار بە تایبەتی لە ئەوروپا لە بەرامبەر چینی کرێکار و ئازادیخوازاندا، ئەمەش وەک بەشیک لە هەوڵەکانی بۆ داخستنی فایلی سیستەمێکی سیاسی کە ناوی “سۆسیال دیموکرات”ە لە هەندێک وڵاتانی ئەم کیشوەرەدا.

ترامپ و ململانێ جیۆپۆلیتیکیەکان و هاوپەیمانی ناتۆ

ئەوە ڕوونە کە ترامپ بە پێی کارنامە و ئەولەویەتەکانی دەیەوێت دەسەڵات و کاریگەری ئەمریکا وەک گەورەترین دەسەڵاتی ئیمپریالیستی جیهان بخاتەوە سەریەک. دابەزینی ڕۆڵی جیهانی ئەمریکا پێویستی بەوەیە کە ترامب و ڕەوتەکەی سیاسەت و پلانێک دابڕێژن وپراکتیک بکەن کە لەگەڵ ئەم دۆخە نوێیەدا بگونجێت. لە ڕوانگەی ترامپ و ئەم ڕەوتەوە، هەر وەک ئاشکرایە لەو سیاسەت و پڕۆژە و پلانانەی کە پێشنیاری دەکەن، دەیانەوێت قەرزە زەبەلاحەکانی وڵات کەم بکەنەوە کە گەیشتەتە چەند ترلیۆن دۆلارێک. لەم چوارچێوەیەشدا، ئەوان بەردەوامن لە بڕینی هەموو ئەو شتانەی کە “زیادە” و “ناپێویست”ن، و لەوانە دەستبەرداربوون لە پابەندبوونە سەربازی و ئەمنییەکان و داراییەکانی ئەمریکا بە دەستەبەرکردنی “ئاسایشی نێودەوڵەتی” هاوپەیمانەکانی، لە نێویاندا وڵاتانی ڕێکخراوی پەیمانی باکووری

ئەتڵەسی (ناتۆ).
هەروەها ترامپیزم فۆکوس(یرکز)ی لەسەر بەهێزکردنی پێگەی سەرمایەداری ئەمریکی و دەوڵەتەکەیەتی لە ژینگە کیشوەرییەکەیدا، بە فشارخستنە سەر کەنەدا و پەنەما، و هەوڵدان بۆ کڕینی (گرینلاند) و ڕێوشێنی دیکە، کە بە تەواوی ڕەنگدانەوەی دابەزینی ڕۆڵی ئەمریکا و گرنگیدانیەتی بە ناوچەکانی دەوروبەری. لە هەمان چوارچێوەدا (السیاق) وازهێنان لە پابەندبوونی ئەمریکا بە دابینکردنی ئاسایش بۆ هاوپەیمانانی لەسەر حیسابی بەرژەوەندیی سەرمایەی نەتەوەیی ئەمریکا.
سیاسەت و ئەولەویەتەکانی ترامپ بەرامبەر ناوچە جۆربەجۆرەکانی جیهان، سەرەڕای هەندێک چاوپۆشی (ئیستسنا) بەتایبەت سەبارەت بە ئیسرائیل و ڕووبەڕووبوونەوەی ڕژیمی ئێران، لەسەر بنەمای ئەولەویەتی ململانێی لەگەڵ چین و پەرەپێدانی توانا تەکنەلۆژی و سەربازییەکانی ئەمریکا و زیادکردنی خەرجییەکان لەو بوارانەدا وەک بەشێک لە ئامادەکارییەکان بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی چین، داڕیژراون.
بە لەبەرچاوگرتنی ئەوانە، سیاسەتی ترامپ لەم ڕووەوە جیاوازییەکی بەرچاوی لەگەڵ ئەولەویەتەکانی دامەزراوەی دەسەڵاتداری ئەمریکا نییە. ئەم دامەزراوەیە و هەردوو پارتە گەورەکەی (کۆماری) و (دیموکرات) لەسەر ستراتیژی ئەولویەت دانانی ململانێکان لەگەڵ چین کۆکن، هەرچەندە دیموکراتەکان دەستبەرداری بەشداری سەربازی و دارایی خۆیان بۆ دەوڵەتانی هاوپەیمانیان لە جیهاندا، نەبوون.
هەنگاوی ترامپ بۆ کۆتایی هێنان بە شەڕی ئۆکرانیا، ئیمتیازدانی بە ڕووسیا و ڕێککەوتنی لەگەڵیدا، بەبێ بەشداریکردنی یەکێتی ئەوروپا و بەریتانیا و ئەندامانی ناتۆ، و کشانەوەی لە دابینکردنی پاراستنی سەربازی ئەوروپا لە ململانێی جیۆپۆلەتیکی لەگەڵ ڕووسیا و هەڕەشەکانی دیکە، هەموو ئەمانە نوێنەرایەتی گۆڕانکاری بەرچاو و چۆنایەتی لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان و پێگەی ناتۆدا دەکەن.
ترامپیزم و سیاسەتە جیۆپۆلەتیکی و ئابووری و جیۆستراتیژکانی بوونەتە هۆی ڕوودانی لەرزینەکی گەورە لە پێکهاتەی نەزمی سیاسی نێودەوڵەتی بەرژوازی کە لە دوای کۆتایی هاتنی جەنگی جیهانی دووەمەوە زاڵ بووە، و ئەمش تەعبیرە لە قۆناغێک کە دابەزینی ڕۆڵی سەرکردایەتی ئەمریکایە بۆ سەرمایەداری جیهانی و هاوپەیمانییە نێودەوڵەتییەکان، و گوڕانیکی دیاریکراوە لە نەزمی سیاسی جیهانی بەرژوازی کە تا ئیستا ئاشنا بووین پێی.

قەیرانی سەرمایەداری و ئەجێندای ترامپ، پێگەی ئەمریکا لە سیستەمی سەرمایەداری جیهانیدا

بەشێک لە لیبراڵە بۆرژوازییەکان کە لە پارتی دیموکراتی ئەمریکی و بزووتنەوەکەیاندا ڕێکخراون، وەهمیان هەیە و چاوەڕێی کۆتایی هاتنی ماوەی سەرۆکایەتی ترامپ دەکەن، بەو هیوایەی کە گەردەلولی فەرمان و بڕیارەکانی “بێ ئارامی” تێپەڕێت، بەڵام لە هەمان کاتدا لە قووڵایی دڵیاندا دوودڵن، بەو پێیەی درک بەوە دەکەن کە ترامپیزم بەرنامە و ستراتیژێکی دیاریکراو پێشکەش دەکات بۆ چارەسەرکردنی کێشەکانی سەرمایەداریی هاوچەرخ لە ئەمریکا، و توانیویەتی نەک تەنها بەشێک لە کۆمەڵگا لە ئەنجامی وەهم بۆ سیاسەتە “پۆپۆلیستییەکانی” بۆ لای خۆیدا ڕابکێشێت، بەڵکو تەنانەت بەشێکی کاریگەر لە چینی دەسەڵاتداری بۆرژوازی بۆ خۆی ڕابکێشێت، ئەمە جگە لە ڕیزی یەک لە دوای یەک لە ئۆلیگارشی دارایی و تەکنەلۆژی و ئەوانی تر. ئەوە ڕوونە کە ڕەوتی ترامپ بووەتە خەتی باڵادەستی بۆرژوازی ڕێکخراو لەنێو پارتی کۆماری و لەناو توێژێکی گەورەی بۆرژوا ئیمپریالیستی ئەمریکیدا، کە ئاکام و کاردانەوەی هەیە لە سەر ئاستی ئەمریکا و جیهان.

ئەمەش بەو مانایەی کە ترامپیزم دیاردەیەکی فراوانتر و گرنگترە لە بردنەوە یان دۆڕان لە هەڵبژاردنێکدا، چونکە سەرهەڵدانی ترامپ خۆی ڕەنگدانەوەی پەرەسەندنی ململانێی چینایەتییە کە لەناو ئەمریکا و لە سەرانسەری کۆمەڵگادا ڕوودەدات. ململانێیەکە لەسەر ئەوەی کە چ جۆرە سیاسەت و ستراتیژێک پێداویستییەکانی چارەسەرکردنی کێشەکانی سەرمایەداری ئەمریکی لە جیهانی ئێستادا جێبەجێ دەکات.

بەم مانایە ئەوەی ئێستا ترامپ و بزووتنەوەکەی دەیکەن تەنیا کردار و سیاسەتی دیاریکراوی دەورەیەکی پەرلەمانی (پارتی کۆماری) نییە، بەڵکو وەڵامێکە بۆ کێشەوگرفتەکانی گەشەکردن و پەرەسەندنی سەرمایەی ئەمریکی. بۆیە بۆرژوازی لیبراڵ کە لە لایەن پارتی دیموکراتەوە نوێنەرایەتی دەکرێت، ناتوانێ بەر بەو شەپۆلی گۆڕانکارییە بگرێت کە بەرنامە و ستراتیجی ترامپ هێناویەتییە ئاراوە. ئەم گۆڕانکاریانە نەک تەنها لەناو ئەمریکادا، بەڵکو لەسەر ئاستی جیهانیش کاریگەریان دەبێت. لەم چوارچێوەیەدا دەتوانرێت ئاماژە بەوەی کە بەسەر ناتۆ و ڕۆڵی ئەمریکا تیایدا ڕوویدا و ڕوودەدات، بکرێت، کە دەبینین ناتوانرێت بگەڕێنرێتەوە بۆ سەردەمی پێشووی. هەر بەمپێیە مەحاڵە ئەو بەردە پتەوە شکاوە کۆبکرێتەوە کە ناتۆ و سیستەمی ئەمنی و سیاسی ئیمپریالیزمی ڕۆژئاوا لەسەری وەستابوون. هاوپەیمانییەکەیان پێویستی بە پایە و بەردێکی دیکە هەیە لەسەری بوەستن بەڵام بە دڵنیاییەوە پتەو نابێت.

بەڵگەی مێژوویی هەیە لەسەر ئەوەی کە چۆن ڕەوندی سیاسەت و

گۆڕانکارییەکان کە باڵێکی دیاریکراوی بۆرژوازی بە ڕێکخستن و پاراستنی سیستەمی سەرمایەداری هێناویەتییە ئاراوە دواتر کاریگەریی جیهانی بەجێدەهێڵی. تۆنی بلێر لە بەریتانیا و بیل کلینتۆن لە ئەمریکا، دوای سەرکەوتنیان بەسەر حزبی کۆنسیرڤەتێڤ و حزبی کۆماری لە وڵاتەکانیان، بەرنامەی ئابووری تارچەریزم و ڕیگانیزمیان نەگۆڕی. بە پێچەوانەوە هەمان بەرنامەیان جێبەجێ کرد، تەنانەت بەبێ دەستکاریکردنی فۆرماڵەی ئەوتۆش کە شایانی باس بێت، و بەرنامە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکەی خۆیانیان ناو نا “ڕێگای سێیەم”.

بەدەر لە هەلومەرج و کاتی جیاواز، هەمان دیاردە پێدەچێت دووبارە ببێتەوە. ترامپیزم بە جۆرێک لە جۆرەکان بووەتە بەرنامە و ستراتیژی و پلاتفۆرمی بۆرژوازی ئیمپریالیستی لە ڕۆژئاوا و لە وڵاتانی جیهانی هاوپەیمان لەگەڵیدا. پارتە لیبراڵەکانی بۆرژوازی لە ئەوروپا و شوێنەکانی دیکەش هەمان ئەو ڕۆڵە دەبینن کە ئێستا دەیگێڕن کە ئەویش لە باربردنی هەر بزووتنەوەیەکی شۆڕشگێڕانەیە لەلایەن پرۆلیتاریا بۆ ڕووخاندنی دەسەڵاتی سەرمایە و سیستەمی بۆرژوازی جیهانی لە جەرگەی قەیرانی سەرمایەداریی جیهانیی ئێستادا، لە هەمان کاتدا پلاتفۆرمی ئابووریی ترامپیزم بە هەندێک دەستکاریی ڕووکەشەوە دەگرنە بەر.

ئەڵتەرناتیڤی پرۆلیتاری سۆسیالیستی ئینتیرناسیۆنالیست و ترامپیزم

قەیرانی سەرمایەداریی هاوچەرخ بە پلەی یەکەم لە پەرسەندنی ناکۆکی نێوان گەشەسەندنی زەبەلاحی هێزە بەرهەمهێنەرە مادییەکان و پەیوەندییە سەرمایەدارییەکانی بەرهەمهێناندایە کە کۆنترۆڵیان دەکەن. ئەم ڕاستییە سادەیە، کە مارکس (١٧٧) ساڵ لەمەوبەر لە مانیفێستی کۆمۆنیستدا دەریخستووە، بە چەند ملیارێک کرێکاری ئەمڕۆ لە سەرانسەری جیهاندا بووەتە واقیعێکی پڕ ئازار و فەلاکەتبار، کە ڕۆژانە و هەموو ساتێک بەدەست کاریگەرییەکانی هەژاری و چەوساندنەوە و بێکارییەوە دەناڵێنن، کە گرنگترین تایبەتمەندییەکانی سیستەمی سەرمایەداری جیهانی هاوچەرخ پێکدەهێنن.

هەموو ناکۆکییەکانی کۆمەڵگای سەرمایەداری ئەمڕۆ بە زەقترین شێوە خۆیان دەردەخەن و دەبینیین لە بازاڕە داراییەکان و بۆرسە و بانکەکانی جیهاندا بەشێکی بێئەندازە پارە هەیە کە دەگاتە دەیان و دەیان تریلیۆن دۆلار، کە ناتوانرێت دەرفەتی وەبەرهێنانی قازانجی گونجاو بەیان بدۆزنەوە، بە هۆی مەیلی دابەزینی ڕێژەی قازانجی سەرمایە لە ئەنجامی پەرەسەندنی هێزی بەرهەمهێنان و تەکنەلۆژیای بەرهەمهێنان لە سیستەمی سەرمایەداریدا. واتە بە هۆی ئەوەی کە

پێکهاتەی ئۆرگانیکی سەرمایە بە جۆرێکە کە ڕێژەی سەرمایەی جێگیر کە بۆ ئامرازەکانی بەرهەمهێنان خەرج دەکرێت بە بەراورد بە سەرمایەی گۆڕاو کە بۆ هێزی کاری کرێکاران خەرج دەکرێت زۆر زیاترە.
قەیرانی ئابووری جیهانی ساڵی (٢٠٠٨-٢٠٠٩) و پەتای (کۆڤید-١٩) ئەم قەیرانە پێکهاتەییەی لە سیستەمی سەرمایەداری جیهانیدا توندوتیژتر کردەتەوە و بووەتە هۆی چڕتربوونەوە و فراوانتربوونی ململانێی جیۆپۆلەتیکی، جیۆئابووری و ستراتیژی لەسەر کۆنترۆڵکردنی بازاڕی جیهانی و ناوچەکانی جێگەی نفوز (مناطق النفوذ) لە نێوان سەرمایەکانی وڵاتانی سەرمایەداری جۆراوجۆردا. ترامپیزم تەنیا دیاردەیەکە لە جەرگەی ئەم گۆڕانکاریانە و توندوتیژبوونەوەی ململانێ جیهانییەکاندا و نوێنەرایەتی سەرمایەی ئەمریکا دەکات لە کێشمەکێشی جیهانیدا لە پێناو بەرژەوەندییەکانی و بە گەڕاندنەوەی پێگەی جیهانی خۆی.
لە کاتێکدا کە ترامپ بانگەشەی دیماگۆژیانەی خۆی بۆ “ئاشتی” جیهانی ڕادەگەیەنێت و دەستپێشکاری دەکات بۆ کۆتاییهێنان بە شەڕ لە ئۆکرانیا، بەڵام بە ئاشکرا پشتگیری لە حکومەتی فاشیستی ئیسرائیل دەکات لە بەردەوامی کۆمەڵکوژییەکانی لە غەززە و وڵاتانی دیکەی ناوچەکە، فەرمانی هێرشی ئاسمانی ئەمریکا بۆ سەر حوسییەکان لە یەمەن دەدات و بەدوای چۆڵکردنی بەکۆمەڵی دانیشتووانی غەززەوەیە. جگە لەوەش داوا لە هاوپەیمانە ئەوروپیەکانی و ئەندامانی (ناتۆ) دەکات کە تەرخانکردنی بودجەی سەربازییان بۆ لە سەدا پێنج (5%)ی بەرهەمی ناوخۆیی خۆیان زیاد بکەن. زیادبوونی چەک لە هەمان کاتدا تۆوی شەڕی نوێ دەچێنێت و ئامادەکاری بۆ شەڕی کوشندەتر دەکات.
پەرەسەندنی سەرمایەدارییە هاوچەرخ و مۆدێلە نیولیبراڵەکەی، توێژێکی گەورەی مرۆڤایەتی پاڵپیوەناوە بۆ قوڵایی هەژاری و بێکاری و بێبەشی، و کردوونی بە پرۆلیتاریایەکی بێبەش لە خاوەندارێتی لە ئامرازەکانی بەرهەمهێنان و لە سەرەتاییترین خزمەتگوزارییەکان و خۆشگوزەرانی ئابووری و کۆمەڵایەتی. هەروەها بووەتە هۆی وێرانکاری ژینگەی گونجاو بۆ ژیان و کاریگەرییە کارەساتبارەکانی زیاتر کردووە.
ڕزگاربوون لەم سیستەمە لە ڕێگەی گەشەی بزووتنەوەیەکی پرۆلیتاری سۆسیالیستی ئینتیرناسیۆنالیستی بەهێز و بەتواناوە دێت کە لە ڕێگەی شۆڕشی کۆمەڵایەتی ڕزگاریخوازانەی خۆیەوە، پێکهاتەی سیستەمێکی باڵاتر دادەمەزرێنێت کە وەڵامی گەشەسەندنی هێزە بەرهەمهێنەرە مادییەکان و وە بەرهەمنانەکانیان دەداتەوە لە

بەرژەوەندی ڕزگاری مرۆڤ و خۆشگوزەرانی و یەکسانی و پاراستنی ژینگەیەکی گونجاو بە ژیان.
دابەزینی پێگەی سەرکردایەتی ئەمریکا لە پاراستنی سیستەمی سەرمایەداریدا، نوێنەرایەتی قەیرانێکی قووڵ و بەربڵاو دەکات بە گەورەترین دەوڵەتی سەرمایەداری ئیمپریالیستی لەسەر زەوی، و ترامپیزم خۆی توخمەکانی ئەم قەیرانەی، لەهەموو ڕەهەندەکانیدا، هەڵگرتووە. بۆیە وەڵامدانەوەی ئەو بە کێشەکانی ئەم سیستەمە نوقمی کۆنەپەرستییە و بە پلەی یەکەم ئامانجی ڕێگریکردنە لە ئەگەری هەر گۆڕانکارییەکی شۆڕشگێڕانەی سۆسیالیستی کە ڕەنگە لە ئەمریکا یان لە ناوچە جیاوازەکانی جیهاندا سەرهەڵبدات.
لە جەرگەی خەباتی چینایەتی جیهانیی پرۆلیتاریا لە دژی سەرمایەداری، ترامپیزم و ئەو هەڵکشانە کۆنەپەرستانە جیهانییەی کە نوێنەرایەتی دەکات، و ڕۆڵی دامەزراوەی دەسەڵاتداری بۆرژوا ئیمپریالیستی ئەمریکی، بەربەستێکی گەورە لە بەردەم شۆڕشی سۆسیالیستی ئەم چینە جیهانییە پێکدەهێنن.
کاریگەرییەکانی ئەم هەڵکشانە کۆنەپەرستانەیە لە وڵاتێکی بەهێزی وەک ئەمریکا و پێگەی لە سیستەمی سەرمایەداریی جیهانیدا، پرۆلیتاریای جیهانی و بزووتنەوەی کۆمۆنیستەکەی ڕاستەوخۆ و لە هەموو شوێنێکدا دەخاتە ڕووبەڕووی ئەم شەپۆلە کۆنەپەرستانەیەوە.
ئەمەش پێویستی بە گەورەترین پلەی خۆ چەکدارکردنە بە تیۆری ماتریالیستی دیالێکتیکی شۆڕشگێڕانەی مارکس بۆ تێگەیشتن لەوەی کە چی ڕوودەدات، و دیاریکردنی پێگەی ترامپیزم لەناو ئەم ماجەرایەدا، و گرتنەبەر و جێبەجێکردنی سیاسەتی کۆمۆنیستی بەو پەڕی ئیرادەوە لەنێو جەرگەی ململانێی چینایەتی کە بەردەوامە لە کۆمەڵگاکاندا.

موئەیەد ئەحمەد
٢٥ی ئازاری ٢٠٢٥
-——.——.-—
Trump has tapped an unprecedented 13 billionaires for his* administration. Here’s who they are – ABC News
**The New Age Militarists – TomDispatch.com
***Trump Tariffs Hide Capital’s Warfare Against the Working Class – LA Progressive

دۆگما و بیروباوەڕ لە ئایینی یارسان.. د. زریان جەژنی محەمەد

[بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن..]

[ZryanKakey_YarstanDownload]

هەرێمی کوردستان لە جیۆئابووری و جیۆپۆلیتیکی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا.. نادر عەبدولحەمید

(سەبارەت بە سەردانی سەرۆک وەزیرانی هەرێم بۆ واشنتن)

سەرۆک وەزیرانی هەرێمی کوردستانی عێراق (مەسرور بارزانی) لەسەر بانگهێشتی حکومەتی ئەمریکا، هاوڕای شاندێک پێکهاتوو لە وەزیری پێشمەرگە، وەزیری کارەبا و سامانە سروشتییەکان، لە (٢٠٢٥-٥-١٧)، سەردانی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکای کرد. بەر لە گەشتەکەی بۆ ئەمریکا سەرۆک وەزیران هەم سەردانی (کونسوڵخانەی ئەمریکا)ی کرد لە هەولێر و هەم (مارکۆ ڕۆبیۆ)ش وەزیری دەرەوەی ئەمریکا پەیوەندییەکی تەلەفۆنی لەگەڵ ئەنجام دابوو.

وێڕای کۆبوونەوە و دیدار لەگەڵ بەرپرسانی حکومی ئەمریکی، لەوانە وەزیری دەرەوە و بریکاری وەزیری گەنجینە (دارایی)، هاوکات لەگەڵ بزنسمانەکان؛ وەبەرهێنەران و خاوەنکار و کۆمپانیاکانی ئەمریکیش دیدار و گفتوگۆی ئەنجامدا لەبارەی پەیوەندیی ئابووری و بازرگانی و پەرەپێدانی کەرتی گاز و نەوت و وزە. هەر لەو پەیوەندەشدا بەشداری لە کۆڕبەندێکدا کرد بەناونیشانی "داهاتووی وزە لە هەرێمی کوردستان" لە (٢٠٢٥-٥-١٨) لە واشنتن، بۆ گتووگۆکردن لەبارەی برەوپێدانی کەرتی وزە لە هەرێمی کوردستان.

دواجار دوو گرێبەستی سەبارەت بە وەبەرهێنان لە کەرتی وزە بە بەهای زیاتر لە سەد ملیار واژۆکرد.

سەردانەکەی سەرۆک وەزیران لە کاتێکدا بوو کە هەر هەمان ڕۆژی (١٧)ی ئایاری (٢٠٢٥) سەرۆکی هەرێمیش (نێچیرڤان بارزانی)، بە بانگهێشتی فەرمی، سەردانی ئێرانی کرد بۆ بەشداریکردن لە (کۆربەندی گفتوگۆی تاران) و لەگەڵ گەورە بەرپرسانی ئەو وڵاتەش چەندین دیداری ئەنجامداوە.

هەرێم وەک بەشێک لە کێشمەکێشی جیۆپۆلەتیک و جیۆئابووری ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست

ئەم سەردانە فەرمییانە، ئاماژەن بە جێگەوپێگەیەکی گرینگ و بایەخداری هەرێمی کوردستان و بورژوا ناسیونال دەسەڵاتدارەکەی کە هەیەتی لە هاوکێشە هەرێمییەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و لە کێشمەکێشە جیۆپۆلیتیک و جیۆئابوورییەکاندا، لە نێوان زلهێزە ئیمپریالستەکان و هێزە ناوچەییەکاندا.

ئەوەتا وەزیری دەرەوەی ئەمریکا لە دیدارەکەیدا لەگەڵ (مەسرور) وێڕای تاوتوێکردنی دوایین گۆڕانکاری و پێشهاتەکانی دۆخی گشتیی عێراق و ناوچەکە، ڕایگەیاند: ئەمریکا پابەندە بە پاڵپشتیکردنی هەرێمی کوردستانێکی بەهێز و سەقامگیر لە چوارچێوەی عێراقی فیدراڵدا و ئەمە بەشێکی بنەڕەتی و ستراتیژی ئەمریکایە لە ناوچەکەدا بە ڕێبەرایەتی سەرۆک دۆناڵد ترەمپ. هەروەها ڕاشیگەیاند ئەمریکا ئامادەیە بۆ پشتگیریکردنی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە بوارە جیاجیاکاندا.

نەک هەر ئەوە، بەڵکو بانگهێشتنی فەرمی سەرۆک وەزیرانی هەرێم لە لایەن ئیدارەی سیاسی ئەمریکا و ئەنجامدانی گرێبەستی زیاتر لە سەد ملیار دۆلاری لە کەرتی وزە لە کوردستاندا، لە پشت سەری حکومەتی ناوەندی و دەوڵەتی عێراقەوە، ئاماژەیەکی ڕوونە بە جێگەوپێگەی هەرێمەکە لە هاوکێشە و کێشمەکێشەکانی ناوچەکەدا.

بە ڕاستەوخۆیی دەوڵەتی ئیمپریالیستی ئەمریکا و هەردوو هێزی ناوچەیی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست؛ تورکیا و ئێران، چوارچێوەی گشتی ئەو کێشمەکێش و هاوکێشانە دیاری دەکەن، کە هەر یەکەیان لە پێناو گرتنەبەری ڕێڕەوە ئابووری و ستڕاتیژە سیاسی و ئەمنی و سەربازییەکانی خۆیاندا لە هەوڵدان بۆ کۆنترۆڵکردنی هەرێمەکە، بە دەستەمۆکردنی حکومەتی هەرێم و بە هاوخەتکردنی حزب و هێزە بورژوا ناسیونالیستە دەسەڵاتدارەکانی هەرێمەکە بە پێی ئەو ستڕاتیژ و ڕێڕەوانە.

بەدرێژایی تەمەنی بورژوا ناسیونالیستی کورد لە هەرێمی کوردستانی عێراقدا، بەتایبەت دوو حزبی دەسەڵاتدار (پارتی) و (یەکێتی) نەک

هەر خۆیان لەناو ئەو هاوکێشە و کێشمەکێشانەدا بینیوەتەوە وەک شتێکی ناچاری مێژوویی، بەڵکو بە پێی بەرژەوەندییە چینایەتییەکانیشیان هەمیشە بەشێکی چالاک بوون تیا و ئەو کەناڵ و ئامرازەش بوون کە لە ڕێگایانەوە ستراتیژە سیاسی و ئابووری و سەربازی و ئەمنییەکانی هێزە ناوچەییەکان و زلهێزە ئیمپریالیستەکانی جیهان، پیادەکراوە لەم هەرێمەدا.
ئەوەی لە ئێستادا تایبەتمەندی بەو ڕۆڵەی ئەوان دەبەخشێت ئەو بارودۆخە تازەیە لە تەرازووی هێزی ناوچەکەدا هاتۆتەئاراوە لە نێوان زلهێزە ئیمپریالیستەکانی ڕووسیا و چین لە لایەک، و ئەمریکا و ڕۆژئاوا لە لایەکی ترەوە، لەگەڵ تەرازووی هێز لە نێوان هەردوو هێزی ناوچەیی تورکیا و ئێران، ئەویش بەداوی هێرشی تیرۆریستانەی (حەماس) لە (٧ی ئۆکتۆبەری ٢٠٢٣) و جەنگی جینۆسایدکردنی فەلەستینییەکان لەلایەن ئیسرائیل و شکستپێهانانی (حزبوڵڵای لوبنان) و ڕووخانی ڕژێمی ئەسەد لە سوریا.
هاوڕایی دوو وەزیری پێشمەرگە و سامانە سروشتییەکان لەگەڵ سەرۆک وەزیران لەم سەردانەدا هێمایەکی سمبولیکی هەیە بە ئەوەی کە لە هەردوو ڕووی؛ سیاسی-سەربازی و ئابوورییەوە حکومەتی هەرێم و ناسیونالیزمی دەسەڵاتداری هەرێمەکە مانەوەی دەسەڵات خۆیان لە هاوخەتی و بوون بە ئامرازی چالاکی جێبەجێکاری ستراتیژی ئابووری و سیاسییە ئیمپریالیستییەکانی ئەمریکادا دەبیننەوە. ئەم ڕاستییە لە زمان وتەبێژی حکوومەتی هەرێمی کوردستانەوە، (پێشەوا هەورامانی) بەم شێوەیە لە (٢٣-٥-٢٠٢٥) گوزارشی لێکراوە: "لەم قۆناغە تازەیەدا؛ وەبەرهێنان و ئابوری و وزە لەسەر مێزی گفتوگۆی جەنابی سەرۆک وەزیرانن لەگەڵ بەرپرسانی باڵای ئەمریکا، … ئێستاش بابەتی وزەو وەبەرهێنان لە وزە، مەنەفەستی هەموو پەیوەندییەکان دەکاتەوە لەگەڵ وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا".

گرێبەستی سەد ملیاری، تەواوکەری گرێبەستەکانی ترامپی وڵاتانی کەنداو

(مەسرور بارزانی) لەمیانەی سەردانەکەیدا، سەرپەرشتیی واژۆکردنی دوو ڕێککەوتننامەی گرنگیشی کردووە بە بەهای (١١٠) ملیار دۆلار بە پەرەپێدانی کەرتی وزە لە هەرێمی کوردستان بە هاوبەشی لەگەڵ کۆمپانیا ئەمریکییەکان، دیارە دیدارەکەشی لەگەڵ جێگری وەزیری مالییەی ئەمریکی لە پەیوەند بە قەرز و دابینکردنی پوڵ و سەرمایە (تەمویل-financing) بووە بە ئەو پڕۆژەیە.
لێرەدا ناچینە ناو باسی کێشەکانی هەردوو حکومەتی هەرێم و ناوەند لە پەیوەند بە یاسایی و ناسایی گرێبەستەکانەوە، هەروەک وەزیری نەوتی عێراق (حيان عبد الغني) ڕایگەیاند کە حکومەتی عێراق لەگەڵ

ئەم گرێبەستانەی وزەدا نییە و "گرێبەستی لەو چەشنە و لەو ڕێکەوتنانە تەنها دەبێ لە لایەن حکومەتی فیدڕاڵەوە بێت، چونکە دەسیەی بەڕێوەبردنی سەروەت و سامانی نەوت لەدەستی ئەودایە".
بەڵام بەدەنیایییەوە ئەم گرێبەستانە دەبنە خاڵێکی بەهێزی حکومەتی هەرێم، چونکە وەکو گرێبەستەکانی پێشووتر نین کە تەنها لەنێوان حکومەتی هەرێم و کۆمپانیاکانی نەوت و گازدا مۆرکرا بێت، بەڵکو لە پشتی ئەم گرێبەستانەوە حکومەتی ترامپ وەستاوە.
لە ڕاستیدا ئەم گرێبەستە تازانە بەشێکی تەواوکەری ئەو گرێبەستە ئابوورییە سەدان ملیار دۆلارییانەن کە ترامپ لە سەردانەکەیدا بۆ وڵاتانی سعودیە و کەنداو ئەنجامی داوە، بەم پێیەش پێگەی هەرێمی کوردستان لە ستراتیژی درێژماوەی سیاسی و ئابووری ئیمپریالیزمی ئەمریکی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا بەهێزتر دەکات بەگشتی و بەتایبەتیش لە بەرامبەر حکومەتی ناوەندیدا.

گرێبەستی سەد ملیاری و هەژاری و بێکاری خەڵکی هەرێم

دوای ئەنجامدانی گرێبەستەکان، سەرۆک وەزیران (مەسرور بارزانی) لە پلاتفۆرمی خۆی لە (ئێکس) نوسیوویەتی: "ئەم هەفتەیە ڕێکەوتننامەی گرنگی وزە واژۆ کران، گفتوگۆمان لەبارەی پەرەپێدانی بازرگانی لەگەڵ هاوبەشە ئەمریکییەکانمان و دابینکردنی خۆشگوزەرانی بۆ خەڵکی کوردستان و هەموو عێراق کرد".
لەسەر ئاستی جیهان زۆرێک لەو وڵاتانەی دەوڵەمەندن بە سامانی سروشتی وەک نەوت و گاز و زێڕ و ئەو کانزا دەگمەنانەی کە لە پیشەسازی ئەلیکترۆنی هاوچەرخدا بەکاردەهێنرێن و کۆمپانیا زەبەلاح و مەتی-ناشناڵەکان تیایدا وەبەرهێنانیان کردووە، جەماوەری کرێکار و زەحمەتکێشی ئەو وڵاتانە لە خراپترین بارودۆخی گوزەرانی ژیان و لەژێر سەرکوتی سیاسیدان، لە کاتێکدا کۆمپانیاکان بەهرەمەند بوون لە ملیارەها دۆلار وەک قازانج و کەڵەکەی سەرمایە، ئەمەش لەبناغەدا پەیوەستە بە گرتنەبەری ئەو سیستەمە ئابووری-سیاسییەوە کە چینی دارا و دەسەڵاتداری ئەو وڵاتانە گرتوویانەتەبەر، بەتایبەتیش لە گرتنەبەری نیولیبرالیزمی ئابووریدا، کە سیستەمێکە پەیوەستی بە دەستی کاری هەرزان و کرێکاری خامۆش و سەرکوتکراو هەیە.
هەرێمی کوردستان نمونەیەکی بەرجەستەی ئەو بارودۆخەیە، بەڕاگەیاندنی ئابووری سەربەخۆ و بە بازاڕکردنی نەوت و گازی هەرێمی کوردستان، لە (٢٠١٤)ی کابینەی هەشتەوە تا ئێستای کۆتایی تەمەنی کابینەی نۆ (ئایاری ٢٠٢٥) و بەر لە پێکهێنانی کابینەی دەیەم، قەرزەکانی حکومەتی هەرێم بە (٣٣) ملیار دۆلار مەزەندە دەکرێت، کە زیاتر لە (١٠) ملیار دۆلاری موچەی فەرمانبەرانی هەرێمی

کوردستانە.

بەم پێیە ئەم وەبەرهێنانە تازەیەش بە پێچەوانەی بانگەشەی میدیاکانی سەر بە حزبی دەسەڵات و حکومەتی هەرێم، نەک هەر خۆشگوزەرانی ناهێنێت، بەڵکو دەبێ نەوەکانی داهاتوو چاوەڕێی دانەوەی چەند ملیارێکی تریش لە قەرزی حکومەت بن. ئەمەش واتا کەم بوونەوەی خزمەتگوزارییەکان و داسەپاندنی باجی زۆرتر بەسەر هاوڵاتیان و پاڵنانی ژیان و گوزەرانی کرێکاران و زەحمەتکێشان بۆ لێواری بێکاری و هەژاری و برسییەتی.

خۆشگوزەرانی نەک هەر لە ڕێگەی وەبەرهێنانی ئەم ملیارەها دۆلارانە و بەتاڵان بردنی سەروەت و سامانی گشتی کۆمەڵگە لە لایەن کۆمپانیاکانی ناوخۆ و دەرەکییەوە نایەتەدی، بەڵکو دروست بە وەلانان و هەڵپێچانی ئەو سیستمە ئابووری چینایەتییە دێتەدی کە دەسەڵاتی بورژوا ناسیونالیست و ئیسلامی سیاسی و تائیفی لە عێڕاق و لە کوردستانەکەیدا دایان سەپاندووە بە سەر جەماوەری کرێکار و زەحمەتکێشدا.

ئەمەش تەنها بە ڕێکخراوبوونی ئەو چینە زەحمەتکێشە دەبێت بە ئاسۆیەکی سۆشیالیستی شۆڕشگێڕانەوە، کە لەگەڵ چوونەپێشی هەر هەنگاوێک لە خەبات و ناڕەزایەتییەکانی دەتوانێت پاشەکشە داسەپێنێت بەسەر دەسەڵات و بەسەر کۆمپانیاکانی کەرتی تایبەتدا بە بەدەستهێنانی خۆشگوزەرانی، تا ئەو سنورەی لە ئاڵوگۆڕێکی تەرازووی هێزی چینایەتیدا توانای بەرپاکردنی شۆڕشی سۆشیالیستی و گرتنەدەستی دەسەڵاتی دەبێت.

نادر عەبدولحەمید
کۆتایی ئایاری ٢٠٢٥

کراوەیی ئێران هاوشانی دانوستانەکانی لەگەڵ ئەمریکا..

عوسمانی حاجی مارف

تاران کراوەیی خۆی بۆ دانوستان و بەشداری ئابووری و تەنانەت وەبەرهێنانی ئەمریکی نیشان دەدات، هاوکاتی قوڵبونەوەی قەیرانی ئابووری و پەرەسەندنی نائارامی ناوخۆیی لە ئێراندا، کۆماری ئیسلامی ناچارکردوە بە پیرەوەچونی ئەم کراوەییە بە هەند وەرگرێت، لەم ڕۆژگارەداو لەدۆخی سیاسی ناوچەکەدا کۆماری ئیسلامی زیاتر لەسەر مەترسی کۆتایی دەسەڵاتەکەی مایەی پەیوەندی و دانوسانەکانی دادەنێت، نەک مایەدانان لەسەر ئەوەی لە ڕەڕەوی خواستی چاکسازیدایە و بەخەمی دانیشتوانی ئێرانەوەیە.

سەردەمانێک ئێران بە سەرپێچیکردنی نەزمی نێودەوڵەتی ناسرابوو، بەڵام کە ئێستا هاوسەنگی دەرەکی و ناوخۆیی ڕژێم لە گۆڕاندایە، ڕەنگە کاردانەوەی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی و ململانێی زلهێزە جیهانییەکان دیاری بکات کە ئایا پێشهاتەکانی ئەم دۆخە ڕێگا بە گۆڕانکارییەکی درێژخایەن دەکاتەوە، یان بە مانایەک مانەوەی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی ئەتوانێت پارێزراو بێت!

کۆماری ئیسلامی ڕەزامەندیی خۆیان بەرامبەر بە خولی یەکەمی دانوستانە ئەتۆمییەکان لەگەڵ ئەمریکا دەربڕیوە کە لە عومان بەڕێوەچوو، سەردەمانێک عەلی خامنەیی جەختی لەوە کردەوە کە دانوستان لەگەڵ واشنتۆن نە ژیرانە و نە شەرەفمەندانەیە. لە هەمان کاتدا بەرپرسانی دیکەش لەوەش زیاتر ڕۆیشتون و دەستبەرداری ئەو بنەما ئایدیۆلۆژییانە نەدەبون کە دەیان ساڵە تیۆریزەی دەکەن و ڕژیم بە گەرمی پابەند بووە پێیەوە، بەم شێوەیەش لایەنگرانی خۆیان پێ فریوداوە. ئێستا دەڵێن دژایەتی وەبەرهێنەرانی ئەمریکی ناکەین و ئەم جۆرە پەیوەندیە ئابوریە پێویستی بە گۆڕاندنەوەی پەیوەندیە دیپلۆماسییەکان دەبێت کە چل و پێنج ساڵ لەمەوبەر پچڕابون.

خومەینی لە کۆتایی شەڕ لەگەڵ عێراقدا گوتی: “وەک چۆن خواردنەوەی ژەهر قبوڵ دەکەم ئاگربەست قبوڵ دەکەم”، ئەمڕۆ پێناچێت خامنەیی هەموو جامەکەی خواردبێتەوە، بەڵکو تەنها نیوەی خواردۆتەوە. نایەوێت تەسلیمبونی تەواو خۆی ڕابگەیەنێت، بەڵکو یەک بە یەک بازرگانی بە کەرەستەی خۆیەوە دەکات بۆ پاراستنی سەری ڕژیمەکەی، لە ئیستادا دەتوانین بڵێین جارێ دۆخەکە ڕوون نییە جگە لەوەی خامنەیی نیوەی پەرداخەکەی خواردووەتەوە، و ترامپ نیوەکەی تری دەجوێنێت.

سەبارەت بە داواکارییەکانی ئەمریکا، ترامپ بە دوای جێبەجێکردنی زۆرترین ئاستی مومکینەوەیە، هەوڵئەدات لە هەر پرسێکدا هەموو شتێک بەدەستبهێنێت کە خزمەت بە نەخشەو بەرژەوەندیە سیاسیەکانی ئەمریکا بکات، کە داواکاریە سەرەکیەکانی لەم دانوسانەدا بریتین لە کەمکردنەوەی بەرنامە ئەتۆمییەکەی ئێران، سنووردارکردنی توانا مووشەکیەکانی و بەدەستهێنانی ئەو گەرەنتیانەی کە ئێران دەستهەڵگرێ لە پاڵپشتی و سیاسەتی پڕچەککردنی هێزە میلیشیاکانی ناوچەکە.

هەروەها لە پشت پەردەوە ئەمریکا هەوڵێکی جدی ئەدات ئێران لە ڕووسیا و چین دابڕێنێت، ئەمەش لە هەوڵێکدا بۆ ڕاکێشان و ملکەچکردنی ئێرانە لە ڕووی سیاسییەوە بەرەو ئەمریکا، ئەم ئاراستەیە سیمایەکی پراگماتیک بە دانوستانەکان دەبەخشێت و پاڵ بە واشنتۆنەوە دەنێت کاریگەرییەکانی پەکین و مۆسکۆ لە ناوچەکەدا لاواز کات.

لەڕاستیا ڕێبازی ئیدارەی ئەمریکا بۆ دانوستان، جۆرێکە لە شەڕی دەرونی و سیاسەتی "یان شەڕ یان دانوستان"، کە لەبەرامبەر ئێراندا پیادەی دەکات، لە ڕێگەی ئەو پەیامە ناکۆکانەی رایاندەگەیەنێت، بەم شێوەیە کۆماری ئیسلامی دەخاتە ناو چوارچێوەیەکەوە، دەرچونی لە ژێر سیاسەتەکانی ئەمریکا بە سەختی لەسەریدا بشکێتەوە.

ستراتیجی ئەمەریکا داوای دانوستانە لە نێوان توندتربونی سزا ئابوریەکان و هەڕەشە سەربازییەکان، بە ئامانجی فشارخستنە سەر ئێران بۆ ئەوەی ملکەچی دانوستان و بریارەکان بێت، جەختیش لەوە دەکات کە دەرئەنجامی ئەم ستراتیژە سەپاندنی ئیرادەی لایەنێکە بەسەر لایەنێکی دیکەدا، کە لە کێشەکی هەڕەشە و شەڕەنگێزیدا بەیاندەکرێت.

ئەوەی پێویستە بیهێنینەوە پێشچاو کاتی خۆی دوای تیرۆرکردنی قاسم سولێمانی خامنەیی سوێندی "تۆڵەی توند"ی لە بەرامبەر ئەو کەسانە خوارد کە بەرپرسن لەو کاری تیرۆرکردنە، بە تایبەتی لە بەرامبەر ترامپدا، بەڵام دوای پێنج ساڵ، ڕژیمی ئێران ئێستا لەگەڵ هەمان ئەو گرووپانەدا دانوستان دەکات و ئامادەیە بۆ رێکەوتن، کە پێشتر سوێندی لەناوبردنی خوارد بون.

مەسعود پزیشکیان لەم دوایانەدا ڕایگەیاند کە "ڕێبەری مەزنی شۆرش" دژایەتی وەبەرهێنەرانی ئەمریکی ناکات، هەڵبەتە نووسینگەی

خامنەیی ئەمەی ڕەت نەکردەوە، کە پێچەوانەی لە مێژینەی گوتارەکانی خامنەئیە، کە ئێران بە هەموو هێزی خۆیەوە بەرەنگاری هەر جۆرە هاتنە ناوەوەیەکی ئابووری یان سیاسی ئەمریکای بە بنەما وەرگرتبوو.

لەلایەکی ترەوە ئاراستەی ڕژیمی ئێران بە هەر پەرشوبڵاویەکەوە لە بەرامبەر دانیشتووانی ئێراندا پیادەی دەکات، نیشانەکانی شلکردنەوەی جێبەجێکردنی توندوتیژی بە ئاشکرا پێوەدیارە، ئەو بابەتانەی بەدژی ئیسلام پێناسەی دەکردن و سەردەمانێک بە توندی کۆنترۆڵ دەکران، ئێستا بە دەستێوەردانی کەمتر (وەک فێستیڤاڵەکانی کولتووری و مۆسیقا و گەشت و گوزار) بەڕێوەدەچن، هەرچەندە حکومەت ڕێوشوێنی نوێی بۆ چاودێریکردنی پابەندبون بە حیجاب هێناوەتە ئاراوە، بەڵام زۆرێک لە ژنانی شارە گەورەکان بەردەوامن لە سەرپێچیکردنیان بە ئاشکرا و دەسەڵاتداران لە جێبەجێکردنی تەواوی سنووردارکردنەکان وەستاون، ئێستا سۆشیال میدیای زمانی فارسی پڕ بووە لەو گرتە ڤیدیۆیانەی زۆرێکیان لە ناوخۆی ئێراندا تۆمارکراون، کە شارەزایان، چالاکوانان و بەرپرسانی پێشوو بە ئاشکرا باس لەو بابەتانە دەکەن کە سەردەمانێک ئەوانەی ئێستا لەناوخۆی ئێراندا دەبینرێت، بە حەرام دادەنراو و بەیاسا قەدەغە کراون.

بەرچاوترین بەڵگەی بێدەنگی ڕژیم پەیوەندی بە پێشینی زۆرەملێی حیجابەوە هەیە، بەرپرسان بەشێوەیەکی کاریگەر زەمینەیان بۆ زۆرینەی ژنانی ئێران ڕەخساندوە کە دژایەتی ئەو یاسا و یاسایانە دەکەن، ڕژێم ترسی هەیە لە سەرهەڵدانەوەی ڕاپەڕینی "ژن، ژیان، ئازادی"، ئەم دڵەڕاوکێیە بە تایبەتی لە وتاری جەژنی ڕەمەزاندا بە خامنەییەوە دەبینرا، بە مانایەک دان بە ئەگەری ڕاپەڕینێکی ناوخۆی ئێراندا دەنێت.

سازدانی ئیمتیازات بە پاراستنی مانەوەی کۆماری ئیسلامی و شیعەگەرا، ڕەنگ و ڕیشەی قووڵی لە ئایدیۆلۆژیای کۆماری ئیسلامیدا داکوتاوە، خومەینی لە ساڵی ١٩٨٣دا ئاماژەی بەوەدا کە "پاراستنی کۆماری ئیسلامی لە پاراستنی هەر کەسێک گرنگترە، تەنانەت ئەگەر ئەو کەسە ئیمامی ئەو سەردەمەش بێت"، بە ئاماژەدان بە ئیمامی دوانزەهەم کە لە دڵی عەقیدەی شیعەی ئێراندایە. خومەینی توانی ئەم ئارگیومێنتە بخاتەڕوو، چونکە کۆماری ئیسلامیی لەگەڵ خودی ئیسلام یەکسان کرد.

لەگەڵ دەستهەڵگرتن لە درێژەدان بە ئیمتیازاتی قووڵی ڕژیم لە

ناوخۆ و دەرەوە، پرسیارێکی بنەڕەتی دێتە ئاراوە، تا چ ڕادەیەک دەتوانرێت پارێزگاری لەم بە "ئیسلامی" کردنە بە هەند وەربگیرێت؟ لەکاتێکدا کە ئێستا هەڕەشەی وەرینی شوناسی "شۆڕشگێڕانە"ی ڕژێمی ئیسلامی دەستی پێکردووە، وا دیارە تا دێت ئامادەیی پووچەڵکردنەوەیان زیاتر دەبێت، ئەگەر ڕژێم دەستبەرداری جێبەجێکردنی توندی بنەما ئاینییەکەی بێت، ئەوا رابەران و دەسەڵزانی ڕژێمی ئێران لە کەشتییەکە دادەبەزن.

پەرەسەندنی ئاماژەکان ئەوە دەردەخەن کە توخمەکانی ناو ناوەڕۆکی ڕژیمی ئێران زیاتر بەرەو ئەوە هەنگاو دەنێت لە بەرژەوەندی مۆدێلێکی کۆماری ئیسلامین کە لە سیمای دەرەکیی ڕژیمەکەیاندا، لە توندڕەوترین توخمی ئایدۆلۆژی ئیسلامی پاشەکشە بکەن. هەرچەندە خامنەیی بە شێوەیەکی نەریتی هاوپەیمانی توندڕەوەکان بووە، بەڵام پێشهاتەکانی ئەم دواییە ئاماژە بەوە دەکەن کە دەنگی پراگماتیکتر دەست دەکەن بە کاریگەری لەسەر ئایندەی ئێران، ئەمەش بیرەکەی ئاسایبونەوەی لەگەڵ وڵاتانی دەوروبەری ئێراندا و کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی وەک ئامرازێکی پێویست بۆ پاراستن و مانەوەی کۆماری ئیسلامی لە شێوازێکی گونجاوتردا، گەر بەیان بچێتە سەر.

هەر لەو چوارچێوەیەدا گوشارەکانی ئەمریکا بۆ سەر چین بۆ ڕاگرتنی کڕینی نەوتی ئێران بەشێکە لە سیاسەتێکی بەرفراوانتری ئەمریکا کە ئامانجی خنکاندنی ئابووری ئێرانە لەڕێگەی کەمکردنەوەی هەناردەکردنی نەوتی ئێرانەوە، لەڕێگەی کاریگەری دانان لەسەر هاوبەشە بازرگانییە گەورەکانی وەک پەکین. ئەمەش ڕێبازێکی سیاسییە نەک سەربازی، لە کۆتاییدا ئەگەری ئەوە زۆرە کە ئێران و ئەمریکا ڕەنگە بەم زووانە ڕێککەوتنێک سەبارەت بە پڕۆژەی ئەتۆمی ئەنجام بدەن.

ئەوەی پێشبینی دەکرێت ئەمریکا نایەوێت راستەخۆ گوشارو هێرشی سەربازی بخاتە ناوخۆی ئێرانەوەو کۆتایی بەدەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی بهێنێت، زیاتر جەختکردنە لەسەر کۆتاییهێنان بەو هێزە میلیشیایانەی بە پشتیوانی ئێران لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا بڵاوبونەتەوە. ئەوەش کە ئێستا ترامب لە ڕێڕەوی ئەم دانوستاندا دەیەوێت بەسەر ئێراندا بیسەپێنێت، هەوڵی کۆتاییهێنانە بە حوسیەکان لە یەمەن و حەشدی شەعبی لە عێراق، تا زیاتر لاوازکردنی ئێران بسەلمێنێت و ناچار بە تەسلیمبونی بکات.

ئەم کێشەو ململانێیە بەچی دەکات و چەند دەخایەنێت؟، کاتێکی

دیاریکراوی نیە، چونکە تائێستا ئێران نەچۆتە ئەو فازەی ئەمریکا هەرچی وت، ملکەچی دەبێت، لەلایەکی ترەوە ململانێکە تەنها ئەمریکا و ئیسرائیل لە لایەک و ئێرانیش لەلایەنێک نیە، بەڵکو لە ئاستێکی فراواندا ململانێ و کێشەی گەورەی جەمسەرەکانی ووڵاتانی ئیمپریالیە، کەدەور دەبینین لە پرۆسەی گەیشتن بە یەکلایی کردنەوەی دۆخەکە، کەلەم بارەیەوە پەیوەندیەکانی روسیا و چین بە ئەمریکاوەو رێکەوتنیان لەسەر نەخشەی ناوچەکە کاریگەریەکی بەرچاوی هەیە، لەسەر ئایندەی ناوچەکە بەگشتی و ئێران بەتایبەتی.

ئەوەی لە ئێستادا بە کۆماری ئیسلامی هەستیارە، هەوڵی هەڵمژینی قسە توندەکانی ترەمپە و پێشگرتنە بە ڕووبەڕووبوونەوەی ڕاستەوخۆ لە بەرامبەر ئەمریکادا. بۆیە لەم دوایانەدا چەندین ئاماژە بە چەکداماڵینی حزبولڵا لە لوبنان و میلیشیاکانی ژێر چەتری هێزەکانی حەشدی شەعبی لە عێراق کراوە، بۆیە ئاماژە بەوە دەکرێت کە ئێران کلیلی یاریەکەی بەدەستەوەیە و توانای بەستنی چالاکیەکانیانی هەیە، هەرکات لەگەڵ ئەمریکا بە رێکەوتن گەیشتن دەکرێ جێبەجێیان بکات، بەڵام لەگەڵ هەمو ئەوانەدا لەدوا شیکردنەوەدا ناتوانرێت کۆماری ئیسلامی لەژێر تورەیی نارەزایەتی جەماوەریدا رزگار بکرێت.

وێژە و پەروەردەی منداڵان دوو رووی دراوێکن.. رەزا شوان

لەبەر گرنگی و کاریگەریەکانی وێژەی منداڵان، لەسەر بوارەکانی ژیانی منداڵان، لە ئەمڕۆ و لە داهاتوودا، ئەم سەردەمە بە (سەردەمی وێژەی منداڵان) ناودەبرێت. بە هەزاران پەروەردەکار و دەروونناس و توێژەر و نووسەر و هونەرمەند و مامۆستا و میدیاکار و پسپۆرانی پەروەردەیی و دامودەزگاکانی چاپ و بڵاوکردنەوە و لایەنی دیکە لە جیهاندا، سەرقاڵن بە نووسین و بە لێکۆڵینەوەی ئاکادیمی و پراکتیکی، لە ژانرەکانی وێژەی منداڵان. ئەم گرنگی پێدانەش بە وێژەی منداڵان، لە گرنگییەکانی رۆڵی منداڵان لە داهاتوویەکی باشتر و شیاوتر بە گەل و نیشتمان سەرچاوەی گرتووە.

بەگومان داهاتووی گەلی کوردمان و کوردستانی نیشتمانی شیرینمان لە دەستی منداڵانی کوردی ئەمڕۆمان دایە. کەواتە گرنگیدانمان بە منداڵانی ئەمڕۆمان، گرنگیدانمانە بە داهاتوویەکی گەشتر و شیاوتر بە کورد و کوردستان. ئەم هیوا و ئامانجەش لە سایەی پەروەردەکردنێکی دروست و ئاراستەکردنێکی ئامانجدار و ڕێنمایی پێویست و ڕاهێنان و ئامادەکردنی منداڵانی ئەمڕۆماندا دێتەدی. تا زیاتر و زیاتر گرنگی بە پەروەردەکردنی منداڵانی ئەمڕۆمان بدەین، زیاتر گەشبین و هیوادار و دڵنیادەبین، لە هێنانەدی ئەو داهاتووە خوازراوەی کە دەمانەوێت. بە کورتی کلیلی داهاتوومان جگەرگۆشەکانی ئەمڕۆمانن. ئەرکی پەروەردەکردن و ڕاهێنان و ئامادەکردنی منداڵەکانیشمان، ئەرکێکی پیرۆزە و لە ئەستۆی هەمووماندایە. هەمووشمان لە باری ئەرێنییان سوودمەند دەبین. بە پێچەوانەشەوە هەر هەڵە و کەمتەرخەمییەک لە پەروەردەکردنی منداڵەکانماندا بکەین و پەراوێزیان بخەین، ئەنجامێکی خراپ و زیانبەخشیان لێدێتە ئاراوە. ئەبارەی ئەم ئاکامە نەرێنی و نەخوازراوەش، لە ئەستۆی هەمووماندایە. پەشیمانیش بێسوودە، پاکانە و پاساو هێنانەوە و بیانووش لە کەسمان قبووڵ ناکرێت. هەر هەمووشمان باجێکی قورسی ئەم هەڵەیە و ئەم کەمتەرخەمییەمان دەدەین. مێژووش لێمان نابوورێت و بەر چەمەڵە و نەفرەتی نەوەی داهاتووشمان دەکەوین.
(ئەلیزابێت ماخت) دەڵێت:"لە کاتی ئەنجامدانی پەروەردەکردنی منداڵەکانماندا، هەر هەڵەیەک بکەین، دەبێتە هۆی دۆڕاندنی جەنگێک، کە لە پێناوی داهاتوویەکی باشتردا دەستمان پێکردووە".
پێویستە ئێمەی کوردیش، بە باشی ئامادەی ئەم جەنگە بین، تا سەرکەوتوو و براوە بین و دۆڕاوە نەبین. لەم روانگە ستراتیژییەوە، پێویستە ئەوە بزانین، کە چ ئەرکێکی پیرۆز و چ پێویستییەکی نەتەوەیی و نیشتمانی و مەراییمان لە ئەستۆدایە، چ بەرپرسیارێتییەکی هۆشیار و چارەنووسسازمان لە ئەستۆدایە.
گرنگی وێژەی منداڵان لەوەدایە، کە بەشداری لە ئامادەکردن و پێگەیاندنی نەوەیەکی نوێی کوردی متمانەبەخۆ دەکات، کە پشت بە تواناکانی خۆیان ببەستن. بە هێنانەدی داهاتوویەکی خوازراوی گەشتر بۆ کورد و کوردستان. بۆیە وێژەی منداڵانی کورد، بە پێویستییەکی گرنگی نیشتمانی و نەتەوەییمان دەزانین. هۆکارێکی پێویست و گرنگیشە لە هۆکارەکانی گەشەکردنی

رۆشنبیرییەکی خوازراوی منداڵانی کوردمان. هۆش و ئەندێشەی منداڵان دەورووژێنێت و ئارەزوو و بەهرە و راز و نیاز و توانا دەرنەخستووەکانیان پێ دەردەخات، خەون و هیوا و ئارەزووەکانیان دەهێنێتە دی.

مەبەستیشمان لە وێژەی منداڵان، ئەو وێژە باشەیە، کە هەموو تایبەتیمەندییە سەرکییەکانی وێژەی منداڵانی لەخۆگرتووبێت. چونکە هەر نووسینێکی لاواز و کرچ و کاڵ لەژێر ناوی (بۆ منداڵان) ناچێتە خانەی وێژەی منداڵانەوە. منداڵانیش ئەو نووسینانەی بە دڵیان نەبێت و چێژ و خۆشیان لێوەرنەگرن، بە وێژەی خۆیان نازانن.
(ران بوسلیک) هەزانڤانی ناسراوی بولگاری لە بواری وێژەی منداڵاندا، دەڵێت:
“وێژە بۆ منداڵان، وەک شیری دایک و هەوای پاک وایە، کە پێویستە هەبێت”.

رەهەندی پەروەریی لە وێژەی منداڵاندا، لایەنێکی گرنگ و کاریگەرە لە گەشەکردن و دروستکردنی کەسایەتی دروست و هاوسەنگی منداڵان. بە تایبەتی لەم سەردەمەدا، کە سەردەمی شۆڕشی تەکنەلۆژیا و داهێنانی شتی سەیر و سەمەرەیە. سەردەمی تەلەفزیۆنی رەنگاورەنگ و کۆمپیوتەر و ئینتەرنێت و ئایپاد و ئایفۆنی زیرەک و گۆڤاری رەنگاورەنگی منداڵان و بە دەیان ئامێری مۆدێرنە. پەیوندیکردنیش ئاسانتر بووە، هۆیەکانی فێرکردن و گەشەکردنی رۆشنبیریی منداڵانیش زۆرتربوونە، ئاستی زیرەکی و هۆشیاری و فێربوون و وەرگرتنی منداڵانیش بەرزتربوونەتەوە. بۆیە پەروەردەکردن و راهێنان و پێگەیاندنی نەوەی نوێی منداڵانیش قورستر بووە.

وێژەی منداڵان هۆکارێکی گرنگی پەروەردەی منداڵانە. بەڵکو وێژەی منداڵان و بەها پەروەردییەکان، دووانەن و لە یەکتری جیانابنەوە و تەواکەری یەکترین و کاریگەرییان لەسەر یەکتری هەیە. بە کورتی وێژەی منداڵان و پەروەردەی منداڵان دوو رووی دراوێکن، یا گیانێکن و لە دوو جەستەدان.

ئەگەر هیوا و ئامانجی ئێستامان داهاتووبێت، ئەوە رەهەندی پەروەردەییە کە داهاتووی وێژەی منداڵان دیاری دەکات. چونکە

وێژەی منداڵان لە پلەی یەکەمدا، وێژەیەکی پەروەردەییە. بنەما پەروەردەییەکانن کە راستی و بوارەکانی داهاتووی وێژەی منداڵان دروست دەکەن. هەر گۆڕانکاری و پێشکەوتنێک لەم وێژەیەدا بکرێت، پێویستە لە دەروازەی پەروەردەوە تێپەڕێت. نووسەرانی بوارەکانی وێژەی منداڵانی کوردمان ئەم راستییە دەزانن، بەیە گرنگییەکی زۆریان بە رەهەندی پەروەردەیی داوە و پانتاییەکی زۆری لە نووسینە هەمەجۆرەکانیاندا گرتووەتەوە. واتە نووسەرانی وێژەی منداڵان، ئەگەر پەروەردەکار نەبن، ناتوانن مەبەست و پەیامەکانیان بە منداڵان بگەیەنن. ناشتوانن وێژەیەکی تازەی مۆدێرن و پێشکەوتوو بەرهەم بهێنن.
ئەو پەیام و ئامانجە پەروەردەییانەی کە لە میانەی وێژەی منداڵانەوە، پێشکەش بە منداڵان دەکرێن، کەمترنین لەو بەها پەروەردەییانەی، کە لەلایەن دایکان و باوکان و باخچەی منداڵان و قوتابخانە، یا لە رێگەی هەر هۆکارێکی ترەوە پێشکەشیان دەکرێن.

وێژەی منداڵان، هۆکارێکی پەروەردەیی سەرکەوتووی جیهانی هاوچەرخە، بە گەیشتن بە دڵ و دەروونی منداڵان و بە زاخاودانی هۆش و بیریان. ئەو هەلەشیان بۆ دەڕخسێنێت، کە وەڵامی بەشێک لە پرسیارەکانیان دەستبکەوێت. ختووکەشیان دەدات بۆ بیرکردنەوە و نووسین و داهێنان و گوزارشتکردن لە ئەندێشە و بیرۆکە و لە هیوا و لە خەون و لە خواستەکانیان. سەرەڕای ئەوش زمانیان دەوڵەمەنتر دەکات.
قسەکردن و نووسین لەسەر وێژەی منداڵان، بوارێکی فرە فراوانە، پێویستیشی بە شارەزایی و بە ژێرخانێکی وێژەیی و رۆشنبیریی گشتیی هەیە. تا ئێستا زیاتر لە پانزە نووسینم لە بارەی ژانرەکانی وێژەی منداڵانەوە نووسیوە. پانزەی تریش بنووسم، وەک دڵۆپێکە لە دەریایەک.

نەرویج: ٢٠٢٥

لـە خۆم زیـــاتر خۆشـــم دەوی.. کاوەی خەسرەوکاوانی

هێندەی ژمارە ی ئەستێرە
بەقەد گەڵای درەخت و دار
هێندەی ماسی نێو زەریاکان
بەقەد گوڵی وەرزی بەهار… خۆشم دەوێ ی
هێندەی فرمێسکی رژاوی
چاوی یاران …ئاوی کانی
بەقەد تەمەنی رۆژو شەو
ژمارەکان…هێندەی جوانی…خۆشم دەوێ ی
تێکڕای هەموو ئەو وشانەی
بۆ خۆشەویستی نوسراون
هێندەی هەموو ئەو ئەشکانەی
لـە گلێنە قەتیس ماون …خۆشم دەوێ ی
بەقەد هەورە سەرشێتەکان
هێندەی خوناوی پەڕەی گوڵ
بەقەد خەمی عاشقان و
تێکرای ترپەی لێدانی دڵ …خۆشم دەوێ ی
هێندەی پەپولەی بێ ئۆقرەی
باڵ سوتاوی دەوری مۆما
گەلێك زیاتر لە وجودم
لە شیرینی رۆحی خۆما …خۆشم دەوێ ی

6/10/2007

kawa_kiwiny@yahoo.co.uk

(ئەوان) و (ئەو).. چیرۆک..
نووسینی ئیبراهیم

ئەوان
ڕژامە سەر لاپەڕەیەک. بەڵام توانای جووڵەم نییە! قەڵەمەکەی لە کۆتاییم گیرکردووە، وەک ئەوەی لە نووسینم دڵنیا نەبێت. چاوەڕوانم پیتەکانی تر دەرکەون و بەیەکەوە واتایەک ببەخشین. ڕاستە زۆر جار یەک پیتیش بەتەنیا بەکاردێت. بەڵام ئەوکات مەگەر تەنیا خاوەنەکەی بتوانێت مەبەستەکەمان بە شی بکاتەوە.
کاتەکەی لە شەو دەچێت. مۆمێک، تەنیا لاپەڕەکە و بەشێکی مێزەکەی ڕۆشن کردووە.
ئەوەتا خەریکە پیتێکی تر دێتە خوارەوە.
سڵاو.

- بەخیربییت هاوڕێ.
  ئێمە لە کوێین؟
- منیش نازانم! وەک دەبینیت ژوورێکی تاریکە، و لە سایەی ئەم مۆمەوە تەنیا چاویلکەکانی و بەشێکی ڕوخساری دەبریسکێنەوە. لەوانەیە ئەمە ژوورێکی تاریکی سەدەکانی ناوەڕاست بێت. نووسینگەی کاربەدەستێک، ژوورێکی ناو پاپۆڕێک، بەندیخانەیەک، سەنگەری شۆرشگێرێک، یان کۆشکی ستەمکارێک بێت. لەوانەشە لە خەڵوەتگەی شاعیرێک، زانایەک، فەیلەسووفێک، یان عاشقێکدا بین!
  هەرچییەک بێت ئیتر ئەوە چارەنووسی ئێمەیە. هەرجارە و لە سەردەمێک دەردەکەوین، و هەر کەسێک بۆ مەبەستێک بەکارمان دەخات. لەوانەیە بکەوینە ناو ووتارێکی سیاسی، دروشمێکی درۆ، بڕیارێکی دادگا، جاڕنامەیەکی فریودەری مافەکان. لەوانەشە بکەوینە ناو بیردۆزی زانایەک، ووتەی دانایەک، شێعرێکی ناسک، چیرۆکێک یان نامەیەکی پڕ لە سۆز.
  • بۆچی ئێمە بەو جۆرە خولقاوین، نەتوانین خۆمان چارەنووسمان هەڵبژێرین؟ بۆچی ئەمانە بە ئارەزووی خۆیان بەدوای یەکدا بە مەرامی خۆیان ڕیزمان بکەن؟ من لە سەرەتای بوونمەوە تاکو ئێستا ملیۆنان جار کەوتوومەتە سەر دیواری ئەشکەوت و پێستە و کاغەز و شاشە و لاپەڕەکان، و بە ویستی خۆم هەرجارە و بە شیوازێک دەرکەوتووم! ڕێگەیەک نییە لەم

چارەنووسە ڕزگارمان بکات؟

- دەی ئەمەیان جوانترین چارەنووسە! گەورەیی ئیمە لەوەدایە لەهەر سەردەم و شوێنێکدا بین، پوختەی بیرکردنەوەی مرۆڤەکان و ڕازی ناخیان ئاشکرا دەکەین. بەیەکەوە کۆدەبینەوە و بیردۆزێکی زانستی پێکدێنین، کە لەوانەیە جیهان بگۆڕێت. یان لە پەیامێکی خۆشەویستیدا دوو کەس بەیەکتر دەگەیەنین. یان لە نووسینێکدا حەقیقەتی ناخی نووسەرێک ئاشکرا دەکەین. لە هەواڵێکدا دڵی بێ نەوایەک دەخەینە سەما.

گەرچی ئێمە ژمارەمان سنووردارە، بەڵام بەیەکەوە ملیارەها ئەگەری شێوازی ڕیزبوونمان لەبەردەستە، و لەسەرەتای بوونمانەوە مێژووی ڕاستەقینەی مرۆڤەکانمان تۆمارکردووە. هەر لەڕێگەی ئێمەوە دەزانرێت پاکەکان چۆن مرۆڤیان بونیاد ناوە و شەڕانگێزان چۆن ڕوخاندوویانە! چ□ن زییارەکان بونیادنراوون و کێ وێرانی کردوون! ئێمە نەبواین، کێ فیرعەون و مووساکانی دەناسی؟ شکسپیر ئەم ناوبانگەی لەکوێ دەبوو؟ ئەی هیگل و دیکارت و ئۆشۆ و مەولانا و مەحوی …هتد؟ سەیرکە سەیرکە! پیتێکی تر هات!…یەکێکی تریش…ئەوەتا یەک بەدوای یەک پیتەکان دێنە خوارەوە! ڕیزدەبین و دەستی یەکتر دەگرین و دەبین بە ووشە و بە ڕستە. بەو هیوایەی لەژێر ڕۆشنایی ئەم مۆمەدا وەک دەقێک لەدایک بین، و بە دەستی خوێنەرێک بگەین.

ئەو:

ئەمشەو نووسین جیاوازە. وشەکان هەست بە نامۆیی دەکەن. وەک چۆن کچۆلەیەکی لادێیی کاتێک لەناکاو خۆی لەناو ئاوەدانییەکی نامۆدا دەبینن□تەوە شەرم دایدگرێت. ئەم ئێوارەیە وشەکان لە ئاست ئەو داواکارییەی من کوڵمیان سوور هەڵگەڕاوە. ناهەق نین شەرم بکەن بۆ وەسفی کاراکتەرێکی لەو جۆرە برژێنە سەر لاپەڕەکەم. هەست بە شەرمەزاریی دەکەن لە دوو توێی گۆڤارێک یان کتێبێکدا بچنە بەردەم خوێنەرێکی خوێندەوار. ئاخر لەوانەیە بەهۆی ئەو کاراکتەرەوە ناویان بزڕێت و ئیتر لە کونجی کتێبخانەدا بەند بکرێن و جارێکی تر بە چاوی خوێنەرێکی تر ئاشنا نەبنەوە. تەنانەت لەوانەیە حوکمی تاهەتایان بەسەردا بدرێت و ئیتر پێنووسەکانیش لەبیریان بکەن. هەر چۆنێک بوو، بریاریاندا لە نووکی پێنووسەکەم بێنە دەرەوە و سەرکێشییەک ئەنجام بدەن. خۆ جیهان هەر ئاوا نامێنێتەوە. لەوانەیە رۆژێک بێت ئەو کاراکتەرە ببێتە بووکەڵەیەکی مێژوویی و مناڵەکان لە کەلاوەیەکدا یاری

پڕبکەن.

تک...تک...دەنگی کاتژمێری سەر دیوارەکە بێزاری کردبوو. پیخەفەکەی هەلدایەوە، تیشکی خۆر لە پەنجەرەکەوە نەیهێشت بە تەواوی چاوی هەلبێنێ.

-ئای خوایە! دیسانەوە پەردەکەیان هەڵداوەتەوە. ناهێڵن بە ئارامی بخەوم. ئاخر من چیم داوە لە ڤیتامین و تیشکی خۆر و چاکبوون و نازانم چی و چی؟!

پێخەفە چلکنەکەی کێشایەوە سەرخۆی. دەنگی کاتژمێرەکە بەردەوام بوو...تک...تک... لەناکاو پێخەفەکەی هەلدایەوە و سەیرێکی تەنیشتی لای چەپی خۆی کرد، بووکەلەی سەر مێزەکەی هەلگرت و بە کاتژمێرەکەیدا کێشا و بێدەنگی کرد. ساتێکی تر لەژێر پێخەفەکەیدا بێدەنگ مایەوە، بیری کەوتەوە بە تەنیا لە مالەوەیە و هەموویان ڕۆیشتوون. هەندێکیان بۆ سەر کار و ئەوانی تریش بۆ قوتابخانە.

-من تاقەتی ئەمانەم نییە. بەلای منەوە ژیان خەوتنە. بخەویت و خەونی خۆش ببینیت. کاتێکیش خەبەرت دەبێتەوە، خەونەکانت بگێریتەوە و وەک یادگاریی چێژیان لێ وەرگریت. بەلام چۆن دووبارە بخەومەوە؟!

پێخەفەکەی هەلدایەوە...ئیتر تاقەتی ئەوەم نییە سەیری ئەم ژوورە کاولبووە بکەم. هەمیشە دیمەنی ئەو بنمیچە لەبەرچاومە و بیزاری کردووم.

هەستی بە تینوێتی کرد. ویستی بچێتە ژوورەکەی تر بۆ ئەوەی ئاو بخواتەوە. بەڵام پاشگەز بووەوە و نەیویست بە تەواوی بێدار بێتەوە. پێخەفە چلکنەکەی کێشایەوە سەری...خەوی لێ زرابوو بیری دەکردەوە. لەناکاو هەستیکرد کەسێک خەریکە نزیک دەبێتەوە. ئەوەتا هاتە ژوورەوە...بەرە بەرە و بە ئەسپایی نزیک دەبێتەوە...ویستی پێخەفەکە هەلداتەوە، بەڵام پاشگەز بووەوە. گوێ قوڵاغ خۆی بێدەنگ کردبوو، نوقەی لەخۆی بڕیبوو. دلی بەخێرایی لێیدەدا...گوێی لە هەناسەکانی کەسەکەیە...نزیکتر بێتەوە. هەرچەند هەولیدا، جورئەتی نەبوو خۆی بجوولێنێت. دەستێک بەر پیخەفەکەی کەوت، زۆر ترسا. خۆی وا نیشاندا خەوتووە. کات زۆر بە هێواشی تێدەپەری. توانای بیرکردنەوەی نەما...نەیدەزانی چەند کات تێپەریوە. هەستیکرد دزەکە بەرەو دەرگاکە دەڕوات، هەناسەیەکی هەلکێشا. ماوەیەک بوو هەولیدەدا پێخەفەکەی هەلداتەوە، جورئەتی نەدەکرد. دوای ماوەیەکی زۆر، پێخەفەکەی هەلدایەوە. نەیدەزانی دلخۆش بێت کە لە ژیاندا ماوە، یان نیگەران بێت لەو نامەردییەی لە

بەرامبەر پارێزگاریکردن لە مالەکەیان نواندوویەتی. چاوی کەوتەوە سەر بنمیچەکە، زیاتر نیگەران بوو. جالجالۆکەیەک خەریک بوو بە دەزووە تەونەکەیەوە هێدی هێدی بەرەو روخساری دەهاتە خوارەوە. نیازی ئەوەی کرد هەلسێتەوە و لای بدات. بەلام نەیویست بەتەواوی لە خەوەکەی بێداربێتەوە. ویستی پەخەفەکەی بەرەو روخساری بێنێتەوە، بۆنی زۆر ناخۆش بوو. چاوێکی بە ژوورەکەدا خشاند، جامانەکەی باوکی لەسەر مێزەکەی تەنیشتی هەڵگرت و خستییە سەر روخساری و بەرەو خەونەکانی گەڕایەوە.

من:

ئیتر قەڵەمەکەی دانا.

بە ماوەیەک کەوتە بیرکردنەوە..

دواتر لاپەڕەکەی پچڕاند و لەناو لەپیدا گڤچراندی و فرێیدایە سەر زەوی…

مۆمەکەی کوژاندەوە و دونیا تاریک بوو.

✍️/ ئیبراهیم